

Vanhemman ja lapsen välinen talouspuhe: Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sen merkityksestä ja hyödyistä

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Emmi Niklander

Ohjaaja:
Marja Katisko/
Mia Hakovirta

22.9.2025
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä(t): Emmi Niklander

Otsikko: Vanhemman ja lapsen välinen talouspuhe: Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sen merkityksestä ja hyödyistä

Ohjaaja(t): Marja Katisko/Mia Hakovirta

Sivumäärä: 65 sivua

Päivämäärä: 22.9.2025

Tämän tutkielman käsittelee vanhemman ja lapsen välistä talouspuhetta. Talouspuhe sisältää kaiken lapsen ja vanhemman välisen perheen taloudellisia asioita koskevan keskustelun. Nämä keskustelut voivat käsitellä perheen tuloja, menoja ja niiden muutoksia. Aiemmat tutkimukset keskittyvät pääasiassa vanhempien ja lasten väliseen rahapuheeseen yleisemmällä tasolla. Sen sijaan perheen omia taloudellisia asioita koskevat aiheet jäävät sivuun tai niihin ei ole keskitytty omana aihealueenaan. Pro gradu- tutkielman tavoitteena on täydentää tätä tutkimuksellista aukkoa. Tarkoituksena on tuottaa tietoa, joka voi auttaa kehittämään käytännön välineitä ja toimintatapoja taloussosiaalityöhön. Tämä tieto on hyödyllistä, sillä sosiaalityön asiakkailta voi on taloudellisia haasteita ja he pohtivat miten käsitellä asiaa lasten kanssa. Taloussosiaalityön avulla vanhempia voitaisiin tukea lasten kanssa käytäviä talouskeskusteluja koskien. Taloussosiaalityö on sosiaalityön työorientaatio, jonka tavoitteena on asiakkaiden taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen.

Tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Aineistona on seitsemän vertaisarvioitua eri tieteenalojen tutkimusartikkeliä Yhdysvalloista ja Uudesta-Seelannista. Tutkimukset ovat laadullisia sekä monimenetelmällisiä ja niiden aineistona on vanhemmille ja/tai lapsille toteutettuja haastatteluja sekä yksi kysely. Tutkielman tutkimuskysymykset ovat: miksi vanhemmat kokevat vaikeaksi puhua lapsilleen perheen talousasioista, sekä mitä hyötyjä vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta on. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Tutkielma on aineistolähtöinen, ja tuloksia peilataan aihepiirin aiempaan tutkimukseen.

Tuloksissa nousee esille kolme keskeistä syytä siihen, miksi vanhemmat kokevat vaikeaksi puhua lapsilleen perheen talousasioista. Ensimmäisenä syynä on vanhempien halu suojella lasta, toisena syynä on se, etteivät vanhemmat tiedä miten aiheesta tulisi puhua ja kolmantena syynä on raha-asioiden tabuluonteisuus. Lisäksi yhteiskuntaluokalla ja taloudellisella tilanteella sekä vanhemman ja lapsen sukupuolella voi olla vaikutusta talouspuheeseen. Vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta voi olla hyötyä lapselle, koska se voi vähentää vanhemman ja lapsen kokemaa taloudellista stressiä, talouspuhe kehittää lapsen taloustaitoja tulevaisuuden varalle ja luo luottamusta vanhemman ja lapsen välille. Johtopäätöksenä on, että talouspuhe on lapsen ja vanhemman kannalta hyödyllistä, vaikka esimerkiksi ahdistuslähtöinen ja lasta syyllistävä talouspuhe voi kuormittaa lasta. Sen sijaan suunniteltu, osallistava, keskustelunomainen ja avoin talouspuhe parantaa lapsen talousosaamista aikuisuutta varten ja voi johtaa stressittömämpään elämään lapsena ja aikuisena. Talousasioista puhumattomuus ei näiden tulosten perusteella ole vanhemman tai lapsen kannalta hyvä vaihtoehto, vaan voi aiheuttaa lapsessa ahdistuneisuutta ja stressiä.

Avainsanat: Taloussosiaalityö, lapsiperheet, talouspuhe, rahapuhe, taloudellinen ahdistus, lapset

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Taloukasvatus ja taloussosiaalityö	7
2.1	Talouspuhe osana rahapuhetta	8
2.2	Köyhyys ja talouspuhe	13
2.3	Taloukasvatus osana taloussosiaalityötä	15
3	Tutkimusasetelma	17
3.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	17
3.2	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	17
3.3	Aineisto	18
3.4	Sisällönanalyysi	23
3.5	Tutkimuksen eettisyys	23
4	Tulokset	25
4.1	Miksi vanhemmat kokevat vaikeaksi puhua talouasioista lapsilleen?	25
4.1.1	Halu suojella lasta	27
4.1.2	Vanhempien tiedon puute	28
4.1.3	Raha-asiat ovat tabu	30
4.1.4	Sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja taloudellisen tilanteen vaikutukset	31
4.2	Mitä hyötyä vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta on?	32
4.2.1	Puhumattomuus taloudellisen stressin aiheuttajana	33
4.2.2	Talouspuhe kehittää taloustaitoja	37
4.2.3	Talouspuhe synnyttää luottamusta	44
4.2.4	Luokkaerojen ja taloudellisen tilanteen vaikutus talouspuheeseen	47
5	Pohdinta	49
6	Johtopäätökset	57
	Lähteet	61

1 Johdanto

Tämän pro gradu - tutkielman tavoitteena on selvittää kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin, miksi vanhemmat voivat kokea talouspuheen haastavaksi ja millaisia hyötyjä vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta on lapselle ja vanhemmalle. Kaikki rakentavat itse oma rahasuhteensa ja kehittää omat rahataitonsa, mutta erityisesti lapsuuden kokemuksilla on suuri merkitys oman rahasuhteen muotoutumisessa. Vanhemmilla on myös suuri merkitys roolimallina lapsen elämässä sekä lapsen rahasuhteen ja taloustaitojen muodostumisessa (Agnew 2018, 421; Fan ym. 2022, 1226; Seo 2012, 162).

Talouspuheella viitataan tutkielmassa perheen omia talousasioita käsittelevään puheeseen, kuten keskusteluihin ja viittauksiin perheen tuloista ja menoista sekä niiden muutoksista. Talouspuhe voi sisältää esimerkiksi keskustelua vuokranmaksusta, lainanlyhennyksistä, laskuista, perheen ruokakustannuksista, vanhemman työpaikan menetyksestä tai vastaavasti tulotason noususta. Tutkimuksen aihe on saanut ideansa sosiaalityössä usein esiin tulevista perheiden taloudellisista haasteista ja niihin liittyvistä huolista. Asiakastyössä vanhempia voidaan kehottaa puhumaan lapsilleen perheen vaikeasta taloustilanteesta ikätasoisesti. Tämä voi olla hyvin monitulkintainen ohje taloudellista ahdistuneisuutta ja mahdollisesti siihen liittyvää häpeää kokevalle vanhemmalle ja myös työntekijälle. Mitä ikätasoinen puhe perheen talousasioista käytännössä tarkoittaa? Millainen puhe on sellaista, että se tukee lasta, jonka perheessä on taloudellisia haasteita? Millainen puhe tai toiminta puolestaan saattaa aiheuttaa lapselle liiallista kuormittuneisuutta? Tutkielman aihe pohjautuu tarpeelle selvittää, millaisia ohjeita vanhemmille voisi antaa sen suhteen, miten lasten kanssa voi keskustella perheen taloudellisesta tilanteesta ja erityisesti taloudellisista haasteista. Mielestäni olisi hyvä luoda asiakastyötä varten tutkittuun tietoon perustuvia käytännönohjeita sen suhteen, miten vanhemmat voivat puhua perheen talousasioista kotona. Tämän kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista kartoittaa sekä analysoida olemassa olevaa tutkimusta aiheesta. Tutkielman havaintoja on puolestaan mahdollista hyödyntää sosiaalityön tutkimustyössä ja erityisesti taloussosiaalityössä pohdittaessa, miten vanhempaa voi ohjeistaa puhumaan lapsilleen perheen taloudellisesta tilanteesta.

Taloudelliset vaikeudet aiheuttavat monesti ihmisissä ahdistuneisuutta (Lin ym. 2022, 7; Chzhen ym. 2022, 122) ja häpeää, jota vanhemmat voivat pyrkiä peittämään lapsiltaan. Henkilökohtaiset talousasiat koetaan enemmän tai vähemmän yksityisasiaina ja tabuina monissa kulttuureissa ympäri maailmaa (Alsemgeest 2016, 394). Vanhemmista voi siis tuntua

vaikealta puhua lapselleen perheen taloudellisesta tilanteesta, koska oman taloudellisen stressin lisäksi ei haluta myös lapsen kokevan stressiä. Lasten kokemaa taloudellista stressiä voidaan pitää melko yleisenä ilmiönä, sillä esimerkiksi Lindbergin ym. (2020, 807) tutkimuksen mukaan suuri osa suomalaisista 10-14 vuotiaista lapsista koki taloudellista stressiä ja olivat huolissaan raha-asioista 2013-2014 välisenä aikana. Lisäksi raha-asioiden tabuluonteisuus voi tehdä henkilökohtaisista raha-asioista puhumisen ylipäättään vaikeaksi omille lapsilleen ja muille ihmisille. Taloudellinen huono-osaisuus on monesti myös ylisukupolvista (Ilmakunnas ym. 2020).

Vanhemmilla voi olla paljon taloudelliseen tilanteeseensa liittyvää ahdistuneisuutta ja häpeää (Lin ym. 2022, 7; Chzhen ym. 2022, 122; Kallio & Hakovirta 2020). Moni vanhempi kokee vaikeaksi puhua perheen taloudellisesta tilanteesta lapselleen ja he eivät halua kertoa talousvaikeuksista tai taloudellisesta tilanteestaan ylipäättään, vaikka taloudellisia vaikeuksia ei olisi. Ajatuksena voi olla halu suojella lasta vanhemman taloudellisilta huolilta, sillä talousvaikeuksilla voi olla negatiivisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin (Fuji ym. 2024). Lapset voivat kuitenkin kokea stressiä, kun perheen rahatilanteesta ei puhuta heille avoimesti. Toisaalta, koska taloudelliset ongelmat voivat aiheuttaa vanhemmissa (Lin ym. 2022, 7; Chzhen ym. 2022, 122; Kallio & Hakovirta 2020) ja lapsissa (Lindberg ym. 2020 809) ahdistusta ja stressiä, vanhemmat voivat myös kuormittaa omalla liiallisella puheellaan lapsiaan perheen vaikean taloudellisen tilanteen yksityiskohdilla. Millainen talouspuhe tukee lapsen hyvinvointia, jotta lapsi ei kuormitu liikaa vanhemman puheista, mutta ei kuitenkaan koe jäävänsä yksin epätietoisuuteen perheen taloudellisista huolista?

Talouspuheesta on toistaiseksi vähän tutkimusta. Kirjallisuuskatsaus auttaa hahmottamaan, mitä aiheesta on jo tutkittu, millaisia näkökulmia on esitetty sekä miltä osin tutkimus on vielä puutteellista. Jotta sosiaalityössä osattaisiin tukea vanhempia puhumaan talousasioista lastensa kanssa, on kirjallisuuskatsauksen tekeminen aiemmasta tutkimuksesta hyödyllistä. Havaintojen pohjalta on myös mahdollista kasvattaa ymmärrystä lasten talouslukutaidon kehittymisestä, vanhempien taloudellisen ahdistuneisuuden vaikutuksista lapsiin ja taloudellisten haasteiden ylisukupolvisuudesta.

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat: *Miksi vanhemmat kokevat vaikeaksi puhua lapsilleen perheen talousasioista? Mitä hyötyjä vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta on?* Kysymyksiin vastataan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tavoitteena on ilmiöiden ymmärtäminen ja ymmärretyn asian

kuvaileminen sekä aiemmista tutkimuksista esiin nousevien kysymysten, tietoaukkojen ja ristiriitojen kartoittaminen (Vilkkä 2023, 22). Katsaukseen on valikoitu seitsemän artikkelia, joita analysoidaan sisällönanalyysin avulla. Tutkielma on aineistolähtöinen ja tuloksia peilataan aihepiirin aiempaan tutkimukseen.

Tämän tutkielman kohderyhmänä ovat sosiaalityön ammattilaiset, mutta löydöksiä on mahdollista hyödyntää myös muilla tieteenaloilla ja asiasta kiinnostuneiden yksityishenkilöiden toimesta. Tulokset ovat hyödyllisiä erityisesti taloussosiaalityön tutkimuksessa ja asiakastyössä. Kirjallisuuskatsauksen perusteella voi todeta, että rahapuheesta on tehty runsaasti tutkimusta, mutta perheiden omaa taloutta koskevasta talouspuheesta huomattavasti vähemmän. Tämä kirjallisuuskatsaus voi inspiroida uusia tutkimuksia aiheeseen liittyen. Näin on kenties mahdollista vähentää taloudellisten haasteiden ja -ahdistuksen ylisukupolvisuutta, mikä tekee aiheeseen paneutumisesta hyvin merkityksellistä sosiaalityölle.

Tutkielmaa on tehty osana *Lapsiperheen vahvat rahataidot - (VaRa) -interventio* -hanketta. Hankkeen tavoitteena on sosiaalityön asiakastyöhön käytettäväksi suunnitellun VaRa-intervention testaaminen ja kehittäminen. Intervention tärkeimpinä tavoitteina on parantaa vanhempien talousosaamista ja vähentää heidän taloudellista ahdistuneisuutta. (VaRa-interventio n.d.)

Seuraavassa luvussa tarkastelen tutkielman teoreettista taustaa esittelemällä ja määrittelemällä talouskasvatukseen ja taloussosiaalityöhön liittyviä teemoja. Käyn myös läpi aiempaa tutkimusta vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta raha-asioita koskien sekä köyhyyden yhteyttä talouspuheeseen. Luvussa kolme käsittelen tutkimusasetelmaa ja esittelen tutkimustehtävää, kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä, kuvaan aineiston keruuprosessia, käsittelen sisällönanalyysiä tutkimusmenetelmänä sekä pohdin tutkimusetiikkaa. Neljännessä luvussa käsittelen tutkielman tuloksia ja viidennessä luvussa pohdin tuloksia suhteessa aiempaan tutkimukseen. Viimeisessä luvussa kokoaan yhteen tutkimuksen johtopäätöksiä.

2 Talouskasvatus ja taloussosiaalityö

Jokainen muodostaa itse oman rahasuhteensa, mutta vanhemmat ovat lastensa kohdalla avainroolissa taloussuhteen muodostumisessa sekä talouskasvatuksessa (Silinskas ym. 2013; Drever ym. 2015; Agnew ym. 2018; Serido ym. 2010; Sabri ym. 2010; Fan ym. 2022; Fletcher & Wright 2024). Tässä tutkielmassa käsittelem vanhempien ja lasten välistä talouspuhetta, joka on talouskasvatuksen yksi osa-alue. Talouskasvatus voidaan määritellä prosessiksi, jonka aikana yksilöt kehittävät ymmärrystään taloudellisista konsepteista, rahoitustuotteista ja palveluista, kuten lainoista ja pankkitoiminnasta. Lisäksi talouskasvatuksen myötä yksilö kykenee kehittämään omia taloudellisia taitojaan ja taloudellista itsevarmuuttaan. Siten hänen on mahdollista olla tietoinen ja havainnoida taloudellisia riskejä ja mahdollisuuksia, tehdä tietoon perustuvia taloudellisia päätöksiä sekä päätöksiä oman taloudellisen hyvinvointinsa edistämiseksi. (Manje ym. 2012, 190.) Lasten kohdalla talouskasvatus voi alkaa esimerkiksi vanhemman taloudellisen käyttäytymisen havainnointina kaupankäyntien yhteydessä. Lisäksi vanhempi voi kasvattaa lapsen talousymmärrystä esimerkiksi viikkorahan tai raha-aiheisten keskustelujen avulla (Agnew 2018). Talouskasvatusta toteutetaan myös esimerkiksi kouluissa (Kortesalmi ym. 2022, 24).

Talouskasvatus kehittää yksilön talouslukutaitoa. Talouslukutaito viittaa yksilön kykyyn ymmärtää, analysoida, kommunikoida ja hallita omaan taloudelliseen tilanteeseen liittyviä asioista (Kalmi & Ruuskanen 2016, 6). Taloudelliseen lukutaitoon sisältyy kyky havainnoida omia taloudellisia päätöksiä, taito keskustella raha- ja talousasioista ilman epämurkavuutta tai epämurkavuudesta huolimatta. Oleellinen osa taloudellista lukutaitoa on myös kyky suunnitella tulevaa ja hallita jokapäiväistä taloudellista päätöksentekoa. (Vitt ym. 2000.) Talouskasvatus kehittää lapsen talouslukutaitoa ja luo pohjaa sille, että hän itsenäistymisen kynnyksellä on valmiimpi hoitamaan omia talousasioitaan (Serido ym. 2010).

Talouskasvatus ja talouslukutaito luovat myös pohjaa yksilön taloudelliselle hyvinvoinnille. Taloudellinen hyvinvointi voidaan määritellä positiiviseksi taloudelliseksi tilaksi, jolloin omiin talousasioihin liittyvät tunteet ovat positiivisia tai neutraaleja negatiivisten tunteiden sijaan. Taloudelliseen hyvinvointiin liittyy objektiivinen ja subjektiivinen puoli. Objektiivisella puolella viitataan yksilön resursseihin, kuten tulojen ja menojen tasapainoon, mahdollisiin säästöihin, omaisuuteen, työhön ja koulutukseen. Subjektiivisella puolella viitataan yksilön subjektiiviseen kokemukseen omasta taloudellisesta tilanteestaan. Tähän vaikuttavat myös yksilön aiemmat elämäkokemukset ja taustat rahan käytöstä sekä

taloudenhallinnasta. (Sorgente & Lanz 2017, 283.) Taloudellisen hyvinvoinnin vastapuolena on taloudellinen ahdistuneisuus, joka on yleistä erityisesti pienituloisten perheiden kohdalla. Taloudellinen ahdistuneisuus voidaan Shapiron ja Burchellin (2012, 93) mukaan määritellä psykososiaalisesti tilaksi, jossa yksilöllä on ahdistunut suhtautuminen henkilökohtaiseen taloudelliseen tilanteeseensa sekä taloudellisten asioiden hoitamiseen ja hallintaan. Taloudellinen ahdistuneisuus on siis erillinen ilmiö masennuksesta ja ahdistuneisuudesta (Shapiro & Bruchell 2012, 93; Ahamed & Limu 2024, 1677).

Tämän tutkielman aiheena ovat lapset, mutta on syytä huomioida, että myös yli 18-vuotias voi edelleen saada vaikutteita ja talouskasvatusta sekä tukeutua vanhempaansa raha-asioissa (Serido ym. 2010, 435). Täysi-ikäisyyden voi myös määritellä olevan kulttuurisidonnaista. Kansainvälisissä vertailuissa suomalaiset nuoret muuttavat keskimääräistä aiemmin pois kotoa saavutettuaan täysi-ikäisyyden (Pietiläinen 2021). Kuitenkaan kaikki suomalaisnuoretkaan eivät muuta omilleen 18-vuotiaina. Tämän vuoksi tutkielmassa ei ole vedetty tarkkaa rajaa sen suhteen, että tutkimuksissa haastateltavan lapsen tulisi nimenomaan olla alle 18-vuotias. Joissain tutkimuksissa on myös haastateltu nuoria aikuisia, mutta haastattelun kysymykset ovat koskeneet kokonaan tai osittain heidän aikaansa ennen täysi-ikäisyyttä.

Tutkielmassa puhutaan vanhemmista ja lapsista, mutta on syytä huomioida, että perheet ovat erilaisia ja tässä tutkielmassa kuvattu vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus voi ilmetä vastaavalla tavalla myös esimerkiksi lapsen ja sellaisen huoltajan välillä, joka ei ole lapsen biologinen vanhempi. Toisaalta on mahdollista, että lapsi voi omaksua vanhemmalta muita sukulaisia tai läheisiä enemmän vaikutteita omaan talousajatteluunsa, vaikka lapsi ei asuisi vanhempansa kanssa. Tutkielmassa kuitenkin puhutaan selkeyden vuoksi vain vanhemmista ja lapsista, vaikka aineistossa saatetaan käyttää myös esimerkiksi termiä huoltaja. Erilaisten perhetilanteiden yksityiskohtaiset erot on syytä huomioida ja esimerkiksi bonusvanhemmalla voi olla lapsen talouskasvatuksessa merkittävä rooli.

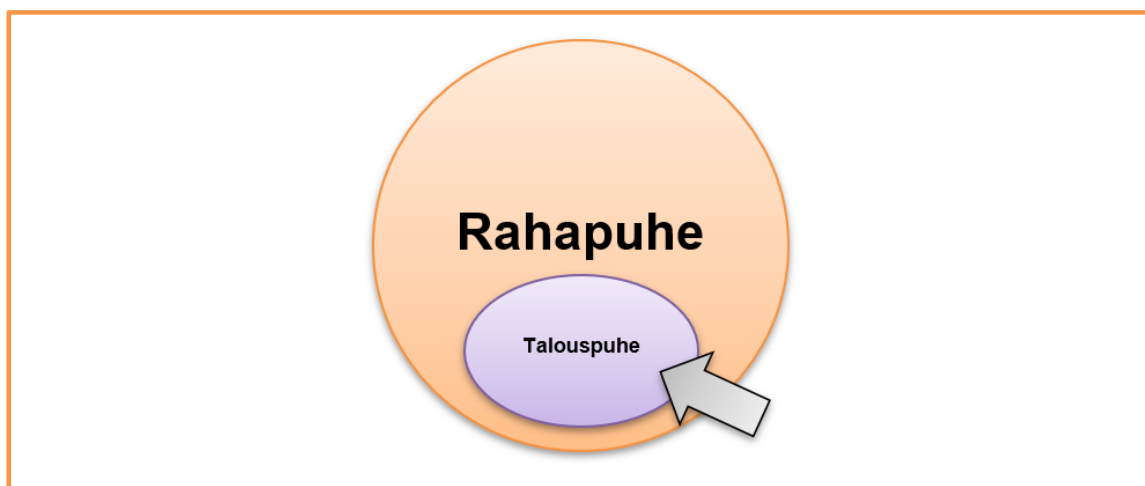
2.1 Talouspuhe osana rahapuhetta

Tässä tutkielmassa rahapuheella viitataan kaikkeen rahaan liittyvään keskusteluun. Rahapuhetta voi olla esimerkiksi vanhemman ja lapsen välinen keskustelu lapsen haluamien asioiden hinnoista, viikkorahan käyttöä koskevat keskustelut, rahan arvon opettaminen sekä yhteiskuntamme talouden toimimisesta opettaminen ja kuvaaminen, kuten, että töissä tulee käydä, jotta saa palkkaa, jolla voi maksaa vuokran ja ruokaa. Keskustelut voivat alkaa joko

vanhemman tai lapsen aloittamana. Raha on monesti mielletty jonkin asteisena tabuna (Alsemgeest 2016, 394; Liezel 2014, 516) ja sen takia moni voi kokea rahapuheen epämukavaksi. Jopa vanhemmat voivat kokea vaikeaksi puhua lapsilleen rahasta. Rahaan liittyy psykologisia tekijöitä, kuten vallan tunnetta, syyllisyyttä ja häpeää (Liezel 2014, 516).

Tutkielman kohteena oleva talouspuhe on rahapuheen osa-alue ja kumpikin sisältyy osaksi talouskasvatusta, kuten kuvassa 1 näkyy. Talouspuhe keskittyy kaikkien raha-aiheisten keskustelujen sijaan pelkästään perheen omiin talousasioihin. Tämä sisältää esimerkiksi perheen tulot ja menot, säästötavoitteet, muutokset perheen taloudessa tai muut vastaavat asiat. Esimerkiksi keskustelu vanhempien palkan tai etuuksien määrästä on talouspuhetta, samoin kuin keskustelu työpaikan menetyksestä tai suunnitelmat sen suhteen miten saadaan säästettyä rahaa joululahjoihin, lomamatkaan tai remonttiin. Talouspuhetta on myös puhuminen perheen menoista, kuten sähkölaskusta, kotivakuutuksesta, vuokrasta tai lainojen lyhennyksistä. Myös perheen budjetin laatiminen tai keskustelu siitä, miksi jotakin asiaa ei ole varaa ostaa, on talouspuhetta. Talouspuhe on siis laajemman rahapuheen sisälle rakentuva oma osa-alueensa. Aiheeseen liittyvässä tutkimuksessa ja tutkielman aineistossa perheen taloudesta puhumiseen viitataan englanniksi esimerkiksi termillä *Family Financial Discussions* (Fulk & White 2018; LeBaron ym. 2020) ja se nimenomaan sisältää perheen talousasioista ja esimerkiksi perheen budjetista keskustelua.

Talouskasvatus

Kuva 1. Talouskasvatus. Rahapuhe on yksi talouskasvatuksen muodoista. Talouspuhe on rahapuheen alakategoria.

Aiemmissa rahapuhetta ja talouskasvatusta käsittelevissä tutkimuksissa on hyödynnetty määrällisiä, laadullisia ja monimenetelmällisiä menetelmiä. Tutkimuksia on toteutettu haastatteluiden sekä kyselyiden avulla ja niiden kohteena on ollut vaihtelevasti lapsia eri ikäluokista (Agnew 2018; Gill 2019; Silinskas ym. 2023), eli lapsen omaa näkemystä ja toimijuutta on huomioitu. Osassa tutkimuksista on tutkittu eri ikäisten lasten vanhempia (Furrebøe ym. 2023). Joissain tutkimuksissa on haastateltu tai toteutettu kysely sekä vanhemman ja lapsen kanssa (Fletcher & Wright 2024), jolloin tuloksia on voitu vertailla keskenään vanhemman ja lapsen välillä sekä muiden vanhempilapsi parien välillä. Osassa tutkimuksista on haastateltu lapsia, osassa taas jo täysi-ikäisiä nuoria, mutta kysymykset ovat koskeneet heidän kokemuksiaan lapsuudesta (Sabri ym. 2010; Fan ym. 2022).

Useissa tutkimuksissa on todettu, että lapselle on oleellista puhua rahasta, ikä- ja kehitystaso huomioiden (Agnew 2018; Sabri ym. 2010; Fan ym. 2022). Vanhemmat ja muut mahdolliset lapsen kanssa asuvat aikuiset ovat tässä ratkaisevassa asemassa. Eri tieteenaloilla on tehty tutkimusta siitä, miten ja miksi lapselle tulisi puhua eri ikävaiheissa. Esimerkiksi Fletcher ja Wright (2024, 763) tutkivat 4–6-vuotiaiden lasten talouskasvatusta Iso-Britanniassa. Edellä mainitun tutkimusten mukaan niillä lapsilla, joiden vanhemmat puhuivat heidän kanssaan talousasioista säännöllisesti ja kertoivat miten käyttävät omia rahojaan, oli keskimäärin 10 % paremmat taloustaidot, kuin muilla lapsilla. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että noin 20 % vanhemmista ei puhu kyseisen ikäluokan lapsilleen rahasta ollenkaan. (Fletcher & Wright 2024, 763.) Eroavaisuuksista huomaa, kuinka jo pienten lasten kohdalla talouskasvatuksen vaikutukset näkyvät lapsen taloustaidoissa.

Agnew (2018) on tutkinut 14–15-vuotiaiden uusiseelantilaisten nuorten vanhemmilta saamaansa talouskasvatusta. Tutkimuksessa vertailtiin vanhempien ja lasten välisten talouskeskustelujen, viikko- tai kuukausirahan ja oman säästötilin avaamisen vaikutuksia lapsen talousosaamiseen ja näiden taitojen kehittymiseen. Näistä kolmesta vanhemman ja lapsen välisten talouskeskustelujen todettiin olevan tehokkain tapa lapsen talousosaamisen kehittämiseen. Talouskeskustelujen lisäksi säästötili tai viikko- tai kuukausiraha toimivat tehosteena talouskeskustelujen lisäksi, mutta ilman talouskeskusteluja pelkän säästötilin ja viikko- tai kuukausirahan saannilla ei todettu olevan hyviä vaikutuksia lapsen taloustaitojen kehittymiseen. (Agnew 2018, 421.) Vanhempien ja lapsen välisten talouskeskustelujen todettiin myös olevan tehokkaampia, kuin koulussa yleisesti pidettävien talouskasvatuskurssien (Agnew 2018, 429). Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että lapsen ja vanhemman välinen suhde on lapselle hyvin merkityksellinen ja sen takia lapsi omaksuu ja

ottaa mallia vanhempansa toiminnasta ja puheista, myös talousasioissa. Koulussa pidetty muutama tunti viikossa ei myöskään ajallisesti tai laadullisesti voi korvata vanhemman ja lapsen välistä, kenties jopa päivittäistä, vuorovaikutusta arjen talousasioista.

Omilleen muutto voi tapahtua jo ennen, kun lapsesta tulee täysi-ikäinen, mutta myös täysi-ikäisyyden jälkeen vanhempien talouskasvatuksella on merkitystä, erityisesti kun nuori muuttaa pois kotoa. Serido ym. (2010) ovat tutkineet Yhdysvalloissa korkeakouluopintojen takia kodistaan pois muuttavien nuorten ja heidän vanhempien talouskasvatusta ja sen vaikutusta nuorten hyvinvointiin. Vanhempien vaikutus lasten elämään ja ajatusmaailmaan vähenee heidän kasvaessaan, mutta vanhempien rooli erityisesti talouskasvatuksessa korostuu omilleen muuton aikana. Tällöin nuoren tulee opetella maksamaan itse omat laskunsa ja tekemään omia taloudellisia ratkaisuja (Serido ym. 2010, 435) ja tällöin nuori tukeutuu helposti vanhempiinsa, jos se on mahdollista. Seridon ym. (2010, 436) tutkimuksen mukaan vanhempien ja lasten välisillä talouskeskusteluilla on positiivinen vaikutus nuoren taloudelliseen hyvinvointiin. Omilleen muuttaessa vanhempien ja lasten välisillä avoimilla ja tukevilla keskusteluilla on hyvä vaikutus nuoren taloustaitojen kehittymiseen aikuisiällä (Serido ym. 2010, 461).

Gillin (2019, 49) tutkimuksessa käsitellään noin 14- vuotiaiden englantilaisten lasten käsityksiä siitä, jaetaanko perheen varallisuus oikeudenmukaisesti perheenjäsenten kesken ja otetaanko heidän mielipidettään huomioon perheen taloudellisissa päätöksissä. Tutkimus toteutettiin kyselynä tuhannelle lapselle ja perheille erilaisissa taloudellisissa tilanteissa. Yli puolet lapsista koki, ettei heitä osallistettu ollenkaan perheen taloudellisiin päätöksiin, kun taas 4% vastaajista koki, että heitä osallistetaan hieman liikaa tai liikaa. (Gill 2019, 56.) Tutkimuksen mukaan lasten käsitykset perheen talousasioiden hoitoon liittyvästä epäoikeudenmukaisuudesta ja osallistumismahdollisuuksien puutteesta ovat yhteydessä alhaisempaan subjektiiviseen hyvinvointiin ja näiden vaikutusten yhdistelmä on voimakkaampi, kuin perheen taloudellisen tilanteen vaikutus yksinään. Lasten vastauksissa korostuu enemmän lasten kokema osallisuudenpuute, eikä perheen taloudellisen tilanteen esiin tuonti. (Gill 2019, 49.)

Monissa aiemmissa tutkimuksissa käsitellään myös sukupuolen merkitystä talouskasvatuksessa. Sekä vanhemman ja lapsen sukupuoli voi vaikuttaa talouskasvatuksen määrään, laatuun ja sisältöön. Esimerkiksi Fletcherin ja Wrightin (2024, 785) tutkimuksessa ilmeni, että isät puhuvat lapsilleen todennäköisemmin raha-asioista, kuin äidit. Sukupuolen

vaikutukseen liittyvät ilmiöt voivat vaihdella laajalti eri kulttuureissa. Uusi-Seelantilaisessa tutkimuksessa (Agnew ym. 2018, 281) todettiin, että vanhemmat aloittavat talouskasvatuksen ja rahapuheen poikien kanssa aiemmin, kuin tyttöjen. Lisäksi lapsen omat ostopäätökset olivat erilaisia silloin, kun isä oli paikalla ja silloin, kun äiti oli paikalla ostostentekotilanteissa. Tutkimuksessa painotetaan, että vanhempien tulisi olla tietoisia sukupuolen vaikutuksesta heidän omassa talouskasvatuksessaan (Agnew ym. 2018, 280), koska tiedostamattomilla tavoilla voi olla vaikutusta lapsen talouslukutaitoon ja taloudelliseen käyttäytymiseen tulevaisuudessa (Agnew ym. 2018, 281). Sukupuoleen perustuvat eroavaisuudet vanhempien talouskasvatuksessa voivat olla taustalla myös sukupuolten välisiin taloustaitojen eroavaisuuksiin aikuisuudessa. Hollantilaisessa tutkimuksessa selvisi, että nuorilla miehillä oli naisia useammin osa-aikatyö teini-iässä, mikä kehitti heitä taloustaidoissa aiemmassa vaiheessa kuin tyttöjä. Lisäksi tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmat kontrolloivat tyttöjen rahankäyttöä enemmän, kuin poikien. (Furrebøe ym. 2023, 82.) Sukupuoleen perustuvat ilmiöt voivat olla hyvin kulttuurisidonnaisia, koska suomalaisessa tutkimuksessa (Silinskas ym. 2023, 614) todettiin että suomalaisilla vanhemmilla on tapana puhua raha-asioista enemmän tytöille kuin pojille.

Aiemman tutkimuksen mukaan vanhemman ja lapsen välisen rahapuheen tulisi olla positiivista ja kannustavaa (Drever ym. 2015, 21) rankaisevan ja rajoittavan puheen sijaan. Vanhempien ei myöskään tulisi kontrolloida sitä, miten lapsi käyttää omat rahansa, sillä hyvästä tarkoituksesta huolimatta vanhemman väliintulo voi rajoittaa lapsen itsenäisyyttä ja siten heikentää talouslukutaidon kehittymistä (Silinskas ym. 2023, 615). Vanhemmat ovat monesti haluttomia keskustelemaan perheen henkilökohtaisista talousasioista sekä mahdollisista taloudellisista ongelmista lastensa kanssa. He voivat esimerkiksi kokea epävarmuutta sen suhteen, ymmärtääkö lapsi taloudellista tilannetta ja taloudellisia asioita, jos niistä hänelle kertoo tai kuormittuuko lapsi liikaa perheen taloudellisista ongelmista (Meersand 2012, 129).

Aiemman tutkimuksen pohjalta on muodostunut kokonaiskuva, jonka mukaan vanhemman ja lapsen välinen rahapuhe on merkittävässä asemassa lapsen taloustaitojen kehittymisen ja taloudellisen hyvinvoinnin kannalta (Silinskas ym. 2013; Drever ym. 2015; Agnew ym. 2018; Serido ym. 2010; Sabri ym. 2010; Fan ym. 2022; Fletcher & Wright 2024). Tämä koskee lapsuusaikaa, mutta rahapuheella on positiivisia vaikutuksia taloustaitojen ja taloudellisen hyvinvoinnin näkökulmasta myös lapsen aikuistuesssa (Serido ym. 2010). Rahapuhe voi olla laadultaan myös lasta kuormittavaa, jos vanhempi kuormittaa lasta perheen taloudellisten

haasteiden yksityiskohdilla. Tämä voi johtaa lapsen kokemaan taloudelliseen ahdistuneisuuteen. (Kong ym. 2012).

2.2 Köyhyys ja talouspuhe

Köyhyydessä on kyse taloudellisten resurssien puutteesta johtuvasta sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuudesta. Köyhyys ilmenee eri tavoin eri maissa. Rikkaassa ja kehittyneessä Suomessa kyse on suhteellisesta köyhyydestä, kun taas köyhemmissä maissa kyse voi olla absoluuttisesta köyhyydestä. Absoluuttinen köyhyys viittaa siihen, ettei yksilön taloudelliset resurssit riitä edes välttämättömien perustarpeiden hankintaan, kuten ruokaan, juomaan ja suojaan. Suhteellinen köyhyys puolestaan tarkoittaa sitä, että yksilö ei pysty osallistumaan yhteiskunnan edellyttämään elämäntapaan sekä saavuttamaan vähimmäiselintaso. (Kallio & Hakovirta 2020.) Suomessa sosiaalietuuksien, viimesijaisesti toimeentulotuen, on tarkoitus turvata yksilön ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo (Laki toimeentulotuesta 1412/1997), joten tämän takia Suomen kontekstissa ei viitata absoluuttiseen köyhyyteen. Köyhyyteen vahvasti kytköksissä olevaa häpeän tunnetta ilmenee kuitenkin elintasoiltaan hyvin erilaisissa yhteiskunnissa (Kallio & Hakovirta 2020).

Tässä tutkielmassa ei ole tehty rajausta perheiden yhteiskuntaluokan tai taloudellisen tilanteen suhteen. Tavoitteena on saada laaja ymmärrys talouspuheen vaikutuksista lapsiin yleisellä tasolla sekä samalla huomioida eri yhteiskuntaluokkien ja taloudellisten asemien poikkeavuuksia vanhempien ja lasten kokemuksista. Sosiaalityössä on asiakkaina myös perheitä, joilla on aiemmin ollut korkeampi elintaso, joka on jostain syystä laskenut ja nyt perhe kokee taloudellisia haasteita tai köyhyyttä. Tällaisten perheiden kokemukset voivat poiketa sellaisten perheiden kokemuksista, joilla on aina ollut taloudellisesti tiukkaa, mutta kokemuksista voi myös löytyä yhtäläisyyksiä (Bolin 2016 a, 1). Esimerkiksi Bolinin (2016 a, 1) mukaan köyhien perheiden lapset kokevat taloudelliseen tilanteeseen liittyvää häpeää enemmän kuin aiemmin parempituloisten perheiden lapset, joiden vanhemmat ovat menettäneet hyväpalkkaisen työnsä 2007-2008 finanssikriisin myötä. Köyhyyteen vahvasti kytkeytyvän häpeän tunteen (Kallio & Hakovirta 2020; Ridge 2011; 73) sijaan nämä lapset näkivät heikon taloudellisen tilanteensa johtuvan maailmanlaajuisista talousilmiöistä ja he olivat aktiivisia kehittämään toimintatapoja ja ratkaisuja, jotka auttoivat heitä uuteen taloudelliseen tilanteeseen sopeutumisessa (Bolin 2016 b). Lapsi, jonka perhe on aina ollut köyhä, voi siis nähdä perheen köyhyyden syyn ja vanhempien työttömyyden enemmän henkilökohtaisten ominaisuuksien seurauksena, kuin lapsi, joka on aiemmin tottunut hyvään

tulotasoon, mutta vanhemmat ovat menettäneet työnsä. Hän voi helpommin nähdä ulkopuolisen tekijän syyksi perheen heikkoon taloudelliseen tilanteeseen. Muilla tavoin heidän pienituloisuuden kokemuksensa vastasivat sellaisten perheiden lasten kokemuksia, jotka olivat olleet pitkään pienituloisia (Bolin 2016 a, 15). Katsaukseen valokoituneissa artikkeleissa on haastateltavia eri yhteiskuntaluokista ja taloudellisista tilanteista. Sosiaalityön näkökulmasta erityisesti pienituloisuuteen liittyvät haasteet ovat kiinnostavia, koska myös Suomessa sosiaalityön asiakaskuntaan kuuluu paljon pienituloisia asiakkaita. Tämän takia köyhyyteen liittyvän aiemman tutkimuksen läpikäyminen on tutkielman kannalta relevanttia, vaikka tutkielmassa käsitellään myös perheitä erilaisista taloudellisista tilanteista tai joiden taloudelliset haasteet ovat tilapäisiä.

Aiemman tutkimuksen perusteella taloudelliset ongelmat ja köyhyys kuormittavat perheissä sekä lapsia ja vanhempia (Kaittila ym. 2024, 33). Lapsena koetulla köyhyydellä on vaikutuksia yksilön elämään jo lapsuudessa sekä myöhemmin aikuisuudessa (Kallio & Hakovirta 2020). Taloudelliset ongelmat voivat aiheuttaa ja lisätä vanhempien kokemaa taloudellista ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta (Lin ym. 2022, 7; Chzhen ym. 2022, 122; Kallio & Hakovirta 2020). Myös lapset kokevat taloudellista stressiä ja se vaikuttaa negatiivisesti heidän hyvinvointiinsa (Lindberg ym. 2020, 809). Lasten kokema taloudellinen stressi voi syntyä esimerkiksi siitä, että hän todistaa ja havainnoi vanhempansa kokemaa taloudellista stressiä (Lindberg ym. 2020, 815). Kallion ja Hakovirran (2020) mukaan köyhyydestä kärsivän vanhemman keskittyminen kuluu yleensä tilanteesta selviämiseen, mikä voi näkyä lapsien ja vanhempien välisessä suhteessa sekä vuorovaikutuksessa. Lapset voivat myös aistia tiukat taloustilanteet, vaikka heille ei siitä suoraan kerrotaisi. Osa vanhemmista pyrkii suojaamaan lapsiaan talousvaikeuksien vaikutuksilta (Lindberg ym. 2020, 802; Kallio & Hakovirta 2020) ja osa vanhemmista voi tuottaa rahaan liittyvää huolipuhetta, joka voi välittyä lapselle perheen ilmapiirin kautta. (Kallio & Hakovirta 2020.) Taloudellisten ongelmien aiheuttama kuormittuneisuus lisää monesti vanhempien stressiä ja tämä voi ilmetä kovempina kasvatusotteina (Kaittila ym. 2024, 33). Lindberg ym. (2020, 814) mukaan on kuitenkin mahdollista, että lapsen olisi helpompi käsitellä talousasioihin liittyviä huoliaan, jos heillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan tilanteeseensa, esimerkiksi siten, että he voisivat keskustella talousasioista vanhempiensa kanssa. Talouspuheella voi siis olla erityisen suuri merkitys pienituloisissa perheissä tai vaikeiden taloudellisten tilanteiden aikana.

Lapsudentutkimuksen yleistettyä 1990-luvulla, lasten omaa näkökulmaa on tuotu enemmän osaksi köyhyystutkimusta ja lasten omaa näkemystä alettiin selvittää enemmän. Kun

pohditaan köyhyyden vaikutuksia lapsiin, on oleellista selvittää myös lapsen omia näkemyksiä ja kokemuksia aiheesta sen sijaan, että asiaa selvitettäisiin vain vanhemman näkemysten, kokemusten tai tulotason kautta. (Kallio & Hakovirta 2020; Redmond 2008). Lasten oma toimijuus on siis syytä huomioida, kun tutkitaan lapsia (Bolin 2016 a; Bolin 2016 b, 14; Redmond 2008; Gill 2019, 49). Lapset ovat yhtä lailla itsenäisiä toimijoita ja perheen sisällä tapahtuva sosialisatio tapahtuu kumpaankin suuntaan, eli lapset voivat jossain määrin vaikuttaa vanhempiinsa vastaavasti, kuin vanhemmat vaikuttavat lapsiinsa (Bolin 2016 a, 14). Myös tässä tutkielmassa lasten omat näkökulmat ovat oleellisia ja mukaan valituista artikkeleista lähes kaikki sisältävän lapsille toteutettuja haastatteluita, tai nuorten aikuisten haastatteluita, jotka koskevat heidän lapsuuttaan.

2.3 Talouskasvatus osana taloussosiaalityötä

Käydessäni läpi aiempaa tutkimusta vanhempien ja lasten rahapuheesta ilmeni, että perheen omasta taloudellisesta tilanteesta keskustelu ei kuitenkaan ollut monen tutkimuksen keskiössä. Aiemmassa tutkimuksessa keskitytään esimerkiksi viikko- tai kuukausirahan merkitykseen lapsen taloustaitojen kehittymisen suhteen sekä käsitellään lapsen ja vanhemman välistä rahapuhetta yleisellä tasolla. Osassa tutkimuksista ei ollut myöskään eroteltu, mitä tutkimuksessa käsiteltävä rahapuhe sisältää. Näin ollen ei ole tiedossa, onko tutkimuksessa käsitelty myös perheen omista talousasioista puhumista vai vain yleistä vanhemman ja lapsen rahapuhetta kaikkea rahaan liittyviä asioita koskien. Vanhemman on nimittäin mahdollista talouskasvattaa lastansa ilman, että puhuu hänelle perheen talousasioista, keskittymällä vain yleisempiin raha-asioita koskeviin teemoihin. Tämän takia tutkielman kirjallisuuskatsaus on kohdennettu nimenomaan vanhemman ja lapsen väliseen talouspuheeseen perheen taloudellisesta tilanteesta, jotta olemassa olevaa tutkimusta voisi koota. Oma tutkielmani täydentää aiempaa vanhempien ja lasten välistä raha- ja talouspuhetta koskevaa tutkimustietoa keskittymällä nimenomaan perheen henkilökohtaisista talousasioista käytävään keskusteluun vanhempien ja lasten välillä. Kirjallisuuskatsauksen avulla kokoan olemassa olevaa tutkimustietoa aiheesta eri tieteenaloilta. Tutkimuksia vertailemalla voin tuottaa uutta tietoa aiempien tietojen pohjalta ja tutkielman tuloksia voi hyödyntää taloussosiaalityössä.

Tutkielman aihe on saanut ideansa taloussosiaalityöstä. Taloussosiaalityö on sosiaalityön työorientaatio, jonka tavoitteena on asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen (Kaittila ym. 2024, 33). Taloussosiaalityö korostaa taloudellisen hyvinvoinnin merkitystä osana yksilön kokonaisvaltaista lähestymistapaa sosiaalityössä. Taloussosiaalityö käsittelee

köyhyyden sekä tuloerojen ongelmia, mutta keskittyy myös laajemmin yksilön rahasuhteeseen ja talousasioihin. Lisäksi se käsittelee yksilön, perheen ja yhteisön taloudelliseen vakauteen sekä hyvinvointiin liittyviä haasteita ja tunteita. (Callahan ym. 2019.) Kahtilan ym. (2024, 33) mukaan sosiaalityön kentällä on kansainvälisesti kasvanut ajatus siitä, että sosiaalityön tulisi ottaa vahvempi rooli asiakkaitensa taloudellisen toimintakyvyn vahvistamisessa ja tukea heitä taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamisessa. Tällä tutkielmalla pyrin myös täydentämään taloussosiaalityöstä tehtyä tutkimusta ja kuten aiemmin on jo mainittu, kirjallisuuskatsauksen avulla koottua tietoa voi olla mahdollista hyödyntää sosiaalityön tutkimustyössä tai asiakastyössä. Aikaisempi taloussosiaalityön tutkimus ei ole selvittänyt kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin, miten vanhempien on mahdollista puhua perheen talousasioista sekä perheen mahdollisista talousvaikeuksista lapsilleen ja siten tukea lapsen hyvinvointia sekä taloustaitojen kehittymistä.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman tavoitteena on toteuttaa kuvaileva kirjallisuuskatsaus vanhemman ja lapsen välisen talouspuheen hyödyistä. Aikaisempien tutkimusten valossa ei ole tietoa siitä, miten vanhempien on mahdollista puhua perheen raha-asioista sekä perheen mahdollisista talousvaikeuksista lapsilleen ja siten tukea lapsen hyvinvointia ja talousosaamista. Tutkielman tavoitteena on vastata tutkimukselliseen tarpeeseen vanhemman ja lapsen välisen talouspuheen hyötyjen kartoittamiseksi. Tavoitteena on selvittää, miksi vanhempien on vaikea puhua lapsilleen perheen taloudellisesta tilanteesta ja perheen talouden yksityiskohdista kuten perheen tuloista ja menoista sekä niiden muutoksista, sekä selvittää, millaisia hyötyjä vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta voi olla vanhemmalle ja lapselle.

Tutkielmassa vastataan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tulosten pohjalta tutkimuskysymyksiin:

-Miksi vanhemmat kokevat vaikeaksi puhua perheen talousasioista lapsilleen?

-Mitä hyötyjä vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta on?

Ensimmäisellä kysymyksellä pyritään ymmärtämään vanhempien ajatuksia ja motiiveja siihen, miksi lapsille on vaikea puhua perheen talousasioista. Tiedetään, että moni vanhempi kokee vaikeaksi puhua lapselleen talousasioista. Taustalla olevia syitä on syytä selvittää ennen kuin siirrytään seuraavaan kysymykseen, jossa käsitellään talouspuheen hyötyjä vanhemmalle ja lapselle. Tutkielma kokoaa tutkittua tietoa tutkimuksista, joissa on perehdytty vanhempien ja lasten väliseen keskusteluun perheen talousasioista. Jos sosiaalityössä halutaan tukea vanhempia siinä, miten lasten kanssa voi puhua perheen vaikeasta taloudellisesta tilanteesta, on ensin syytä ymmärtää miksi vanhemmat kokevat aiheesta puhumisen vaikeaksi. Lisäksi tulee ymmärtää mitä hyötyjä talouspuheesta voi olla vanhemmalle ja lapselle. Kumpaankin tutkimuskysymykseen vastataan aineistolähtöisesti.

3.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tässä tutkimuksessa käytän menetelmänä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Salmisen (2011, 1) mukaan kirjallisuuskatsaus on menetelmä ja tutkimustekniikka, jossa tutkitaan aiheesta tehtyä tutkimusta. Katsaus perustuu siis alkuperäisestä korkealaatuisesta tutkimuksista tehtyihin

johtopäätöksiin (Salminen 2011, 5). Tutkielmani tavoitteena on nimenomaan kartoittaa aihepiiristäni tehtyä tutkimusta, jotta sen pohjalta voidaan saada tarkempaa ymmärrystä kyseisestä ilmiöstä. Tämän takia kirjallisuuskatsaus sopii hyvin tämän tutkielman menetelmäksi.

Kirjallisuuskatsaukset jakautuvat useampaan eri perustyyppiin, kuten kuvailevaan ja systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin (Salminen 2011, 6). Tätä tutkielmaa varten olen valinnut niistä kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkoituksena on etsiä aiemmista tutkimuksista vastausta siihen, mitä aiheesta tiedetään, mitkä ovat aiheen keskeisiä käsitteitä ja mitkä ovat näiden käsitteiden keskinäiset suhteet (Vilka 2023, 21–22). Kuvailevalla katsauksella voi tehdä kokonaisnäkemyksen ja tiivistyksen aiemmin tehdystä tutkimuksesta ja näin ollen järjestää epäyhtenäistä tietoa johdonmukaiseksi ja jatkuvaksi kokonaisuudeksi (Vilka 2023, 22) ja tämä on tavoitteena myös tässä tutkielmassa.

Päätös kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta ei syntynyt automaattisesti, vaan pohdin aluksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekoa. Aihepiiriin liittyviä alustavia hakuja tehdessäni huomasin, että kuvaileva kirjallisuuskatsaus on sopivampi valinta tähän tutkielmaan. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa sallitaan enemmän joustavuutta, kun taas systemaattisessa katsauksessa seulotaan alusta alkaen hyvin tarkkaan, mitä aineistoa sisällytetään tutkielman (Salminen 2011, 10). Alustavien hakujen pohjalta sain jo käsityksen, että perheen talouspuheeseen liittyvä tieto on hyvin hajanaista ja aihetta on tutkittu melko vähän monella eri tieteenalalla. Tämän takia kuvaileva kirjallisuuskatsaus sopii tutkimusmenetelmäksi tähän tutkielmaan. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa ei ole tiukkoja tai tarkkoja sääntöjä, joten ilmiön kuvaus on laaja-alaista (Salminen 2011, 6). Lisäksi kuvaileva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa sen, että tutkimuskysymyksiä pystyy muokkaamaan ja hiomaan aineistolähtöisesti katsauksen teon aikana. Katsaukseen voidaan sisällyttää myös muuta aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, vaikka kyseiset julkaisut eivät olisi nousseet esiin varsinaisten hakuprosessien yhteydessä. Tämä menettelytapa auttaa varmistamaan, että relevantti tutkimustieto ei jää katsauksen ulkopuolelle.

3.3 Aineisto

Kirjallisuushaut on tehty viidestä eri tietokannasta: Business Source Ultimate, Communication & Mass Media Complete, Scopus, Web of Science ja Sociology Source

Ultimate. Kyseiset tietokannat keskittyvät talouteen, viestintään ja sosiaalitieteisiin. Nämä olivat tieteenaloja, joista alustavissa hauissa löytyi eniten aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, joten tietokannat soveltuvat hyvin tämän aiheen kirjallisuuskatsauksen tekoon.

Tietokannoissa tuloksia etsittiin haulla:

(parent* OR mother* OR father* OR caregiver*) AND (child* OR youth* OR young* OR minor* OR adolescent* OR teen*) AND ("financial literacy*" OR "financial knowledge*" OR "economic knowledge*")

Hakutermien rakentamisessa käytin apuna aiemmin tehdyn taloussosiaalityöhön liittyvän kirjallisuuskatsauksen hakutermejä (Viitasalo ym. 2023). Lisäksi olen käyttänyt Scopus-tietokannan Scopus AI- tekoälyä (Scopus n.d.) uusien hakusanojen suunnitteluun.

Lopullisessa muodossa yhdistetään teemat vanhemmuus/huoltajuus, lapsi ja talous.

Hakutermejä päättäessä kokeilin myös puheeseen, keskusteluun ja kommunikaatioon liittyviä termejä edellä olevien termien lisäksi, mutta nämä rajasivat tuloksia liikaa.

Hauissa aineisto rajattiin suomen, ruotsin ja englanninkieliseen aineistoon. Kielialueellinen rajaus johtuu omasta kielitaidostani, mutta lopulta tuloksia löytyi vain englanninkielisinä.

Tuloksia ei ole rajattu vain sosiaalityön tieteenalaan, koska ilmiötä on tutkittu myös laajalti muiden tieteenalojen piirissä, kuten kasvatustieteissä, taloustieteessä ja psykologiassa. Niistä saatu tieto hyödyttää silti lapsiperheiden kanssa tehtävää taloussosiaalityötä.

Haut on suoritettu tammikuun ja helmikuun aikana 2025. Hakutuloksia tietokannoissa tuli yhteensä 600. Taulukossa 1 on havainnollistettu, montako hakutulosta hauilla saatiin kussakin tietokannassa ja moniko tuloksista valikoitui mukaan katsauksen ensimmäiseen karsintavaiheeseen. Alkuvaiheeseen otettiin mukaan kaikki tulokset, jotka käsittelivät vanhempien ja lasten välistä talouspuhetta tai puhumattomuutta perheen talousasioita koskien. Yhteensä tällaisia tuloksia eri tietokannoista oli 42. Osa tuloksista eri tietokantojen välillä oli päällekkäisiä, joten päällekkäisten tulosten poistamisen jälkeen aiheeseen liittyviä tuloksia on 26.

Hakutulokset valikoituivat tietokannoista pääasiassa otsikon ja abstraktin perusteella. Joissain tapauksissa tutkimuksia piti myös tarkastella lähemmin ennen mukaan ottamisen tai poissulkemisen päätöstä. Moni artikkeli käsitteli esimerkiksi vanhemman ja lapsen välistä rahapuhetta, mutta rahapuheen sisältöä ei tarkemmin määritelty ja näin tutkimukseen piti perehtyä tarkemmin, jotta selviäisi käsitteleekö tutkimuksen rahapuhe myös talouspuhetta.

Artikkelit, jotka käsittelivät rahapuhetta vain laajemmin tai rahapuheen sisältöä tarkemmin määrittelemättä, eivät näin ollen valikoituneet mukaan tutkimukseen.

Taulukko 1

Tietokanta	Hakutulokset	Alkuvalinnan perusteella jatko-tarkasteluun valikoituneet artikkelit
Business Source Ultimate	199	12
Communication & Mass Media Complete	6	1
Scopus	232	14
Web of Science	125	10
Sociology Source Ultimate	38	5

Ensimmäisen osion jälkeen hakutuloksista löytyneet 26 tekstiä käytiin tarkemmin läpi, jonka jälkeen kirjallisuuskatsaukseen analysoitavaksi valikoitui lopulta neljä artikkelia. Seuraavaksi kuvaan tekemiäni valintoja sen suhteen, minkä tyyppiset tekstit valikoituvat mukaan tutkielmaani. Aluksi tekstit taulukoitiin ja niitä vertailtiin toisiinsa julkaisuvuoden, julkaisumaan, tutkimusmenetelmien ja luotettavuuden suhteen. Tutkimuksia karsiutui erityisen paljon pois sen perusteella, että moni artikkeleista ei käsitellyt syvällisesti nimenomaan perheen talousasioista puhumista tai puhumattomuutta, vaan keskittyi enemmän muihin rahapuheen teemoihin. Katsaukseen halusin mukaan tutkimuksia, joiden tulokset ovat sovellettavissa, siirrettävissä ja yleistettävissä, joten oli oleellista, että tutkimukset käsittelevät katsauksen aihetta perusteellisesti, eivätkä vain sivua aihetta keskittyen pääasiassa muuhun.

Tuloksissa oli sekä määrällisiä-, laadullisia ja monimenetelmällisiä tutkimuksia. Vilkan (2023) mukaan kirjallisuuskatsauksen valintakriteerit liittyvät tyypillisesti myös tutkimusten menetelmiin. Tässä tutkielmassa noudatin tätä linjausta ja valitsin tarkempaan analyysiin tutkimuksia, jotka edustivat joko laadullista ja monimenetelmällistä tutkimusotetta. Laadullisista ja monimenetelmällisistä tutkimuksista muodostui myös selkeämpi ja kattavampi yhtenäinen kokonaisuus, kuin esimerkiksi pelkistä määrällisistä tai määrällisistä ja monimenetelmällisestä tutkimuksesta olisi muodostunut. Myös toisenlainen valinta menetelmien suhteen olisi ollut mahdollinen. Laadulliset tutkimukset auttavat kuitenkin ymmärtämään vanhempien ja lasten välisen talouspuheen ilmiötä, sekä erityisesti kokoamaan yhteen ja ymmärtämään vanhempien ja lasten kokemuksia, mielipiteitä sekä motiiveja, joihin tässä tutkielmassa nimenomaan halutaan keskittyä.

Osa tuloksista ei ole vertaisarvioituja tutkimuksia. Kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle tyypillistä on, että siihen voi myös sisällyttää harmaata kirjallisuutta (Vilka 2023, 33), mutta päätin tässä tapauksessa rajata vastaavat tulokset pois tutkielmasta, sillä haluan nimenomaan perustaa katsaukseni tutkimustuloksiin. Näin ollen vain vertaisarvioitujen tutkimusten mukaan otto oli perusteltua. Lisäksi tutkimusten luotettavuutta tarkasteltiin Julkaisufoorumin (JUFO) tasoluokituksen, Scopuksen lehti-arviointityökalun, Cabell's Predatory Reportsin ja viittaussääntöjen perusteella. Tämän seurauksena myös tutkimusten luotettavuuden perusteella karsittiin artikkeleita pois.

Tietokannoista mukaan valikoituneen neljän tekstin lisäksi katsaukseen lisättiin kolme aiheeseen liittyvää artikkelia. Nämä tulokset eivät siis löytyneet suoraan katsauksen teon aikana, mutta käsittelivät tutkimuksen aiheita perusteellisesti ja olivat siten hyvä lisä aihepiiriin tutkimiseen ja kokonaistilanteen hahmottamiseen. Teksteistä kaksi oli löytynyt samoista tietokannoista, mutta aiempien hakujen aikana, kun kirjallisuuskatsauksen hakutermejä vielä hiottiin lopulliseen muotoonsa, mutta ne eivät tulleet esiin tutkimuskatsauksen hakutuloksissa. Yksi artikkeleista lisättiin joukkoon lumipalloefektimenetelmällä, eli kirjallisuuskatsaukseen mukaan valitussa tutkimuksessa viitattiin toiseen aiheeseen liittyvään kiinnostavaan tutkimukseen, joka ei kuitenkaan ollut tullut esiin tekemässäni haussa. Kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle on tyypillistä, että tiedonhaku on muodoltaan vapaata (Vilka 2023, 22) joten aiheeseen liittyvien ja oleellisten tekstien lisääminen nähdään kirjallisuuskatsauksen kannalta hyvänä asiana, jos niiden koetaan tuovan lisäarvoa tutkimukselle.

Kirjallisuuskatsaukseen mukaan valitut tutkimukset on esitetty taulukossa 2. Artikkeleita on yhteensä seitsemän, joista kuusi on toteutettu Yhdysvalloissa ja yksi Uudessa Seelannissa. Tutkimuksia ei siis ole toteutettu Suomessa, joten aiheen suora soveltuvuutta suomalaiseen yhteiskuntaan voi kritisoida. Tutkielman tarkoituksena on kuitenkin luoda alustavaa tutkimusta aiheen tiimoilta ja tämä kirjallisuuskatsaus voi osaltaan luoda kiinnostusta vastaavien ilmiöiden tutkimisesta suomalaisessa kontekstissa. Tutkimukset ovat laadullisia tai monimenetelmällisiä tutkimuksia. Menetelminä on käytetty haastatteluja ja kyselyitä vanhempien ja/tai lasten kanssa ja joissain tapauksissa myös isovanhempien kanssa. Tutkimukset käsittelevät lapsia 5-vuotiaista lapsista nuoriin aikuisiin. Tutkimukset sijoittuvat ajallisesti 2011–2025 välille, eli 14 vuoden aikahaarukkaan. Varsinaista ajallista rajoitusta tutkimuksille ei missään vaiheessa asetettu, koska tulokset olivat ajallisesti suhteellisen lähellä toisiaan.

Taulukko 2. Tutkimuksen aineisto

Tekijä	Tutkimuksen nimi	Vuosi	Maa	Menetelmä	Tietokanta	Tieteenala & lehti	Tutkimuksen ydin
LeBaron ym.	Can We Talk About Money? Financial Socialization Through Parent-Child Financial Discussion.	2020	Yhdysvallat	Laadullinen, haastateltu 18-30 v. nuoria, vanhempia ja isovanhempia	Löytynyt ennen katsauksen tekoa	Perhetutkimus (eng. Family studies), <i>Emerging Adulthood</i>	Perheen talouspuheen yhteys nuoren aikuisen taloustaitoihin
LeBaron ym.	I Wish: Multigenerational Regrets and Reflections on Teaching Children About Money	2018	Yhdysvallat	Laadullinen, haastateltu 18-30 v. nuoria, vanhempia ja isovanhempia	Web of Science	Perhetutkimus (eng. Family studies), <i>Journal of Family and Economic Issues</i>	Vanhempien ja lasten näkemykset perheen talouspuheeseen lapsuuden jälkeen
Luhr	How Social Class Shapes Adolescent Financial Socialization: Understanding Differences in the Transition to Adulthood	2018	Yhdysvallat	Laadullinen, haastateltu 17-19 v. nuoria ja vanhempia	Lumipallomenetelmä, löytynyt katsauksen tuloksen lähteistä	Sosiologia, <i>Journal of Family and Economic Issues</i>	Keski- ja työväenluokkaisten lasten vanhemmilta saadun talouskasvatuksen eroavaisuudet
McNeill & Turner	Parental Financial Role Modelling and Fiscal Behaviour of Young Home Leavers	2013	Uusi Seelanti	Laadullinen, haastatteluja nuorille aikuisille ja vanhemmille	Scopus	Markkinointi (eng. marketing), <i>Young Consumers</i>	Lapsen kuluttajataitojen kehittyminen vanhemman vaikutuksen myötä
Padilla ym.	Money Talks: Testing a Series of Financial Literacy Modules to Encourage Financial Conversations in Middle School Families	2025	Yhdysvallat	Monimenetelmällinen, haastatteluja ja seurantakysely n. 11-13 v. lasten vanhemmille	Web of Science	Kasvatustieteet, <i>Journal of Family and Economic Issues</i>	Vanhemmille suunnattu talouspuheeseen lapsen kanssa kannustava interventio
Romo & Vangelisti	Money Matters: Children's Perceptions of Parent-Child Financial Disclosure	2014	Yhdysvallat	Laadullinen, haastateltu 8-17 v. lapsia	Löytynyt ennen katsauksen tekoa	Viestintä (eng. Communication Studies), <i>Communication Research Reports</i>	Lasten näkemykset siitä, mitä vanhemmat kertovat perheen talousasioista
Romo	Money Talks: Revealing and Concealing Financial Information in Families.	2011	Yhdysvallat	Laadullinen, haastateltu 5-25 v. lasten vanhempia	Scopus & Communication & Mass Media Complete	Viestintä (eng. Communication Studies), <i>Journal of Family Communication</i>	Vanhempien linjaukset siitä, mitä he kertovat lapselle perheen talousasioista

3.4 Sisällönanalyysi

Analysoin kirjallisuuskatsauksen tuloksia sisällönanalyysin ja siihen lukeutuvan teemoittelun avulla. Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvailevat sisällönanalyysia tekstianalyyseihin kuuluvaksi menetelmäksi, jolla voi analysoida kirjallisia tekstejä objektiivisesti ja systemaattisesti.

Tavoitteena on saada tutkittavasta ilmiöstä, tässä tapauksessa vanhempien ja lasten välisestä rahapuheesta, kuvaus tiivistetyssä ja yleistetyssä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Sisällönanalyysi sopii tämän katsauksen tulosten analysointiin, sillä tutkielman tarkoituksena on nimenomaan aiemman tutkimuksen kartoittaminen ja löydösten kokoaminen tiivistettyyn ja yleistettyyn muotoon.

Tutkielmassa analyysi on aineistolähtöinen, joten valmista teoriaa ei hyödynnetä.

Aineistolähtöisessä analyysissä tutkielman analyysin kohteita ei ole päätetty etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2024, 108). Katsauksen tulokset teemoitellaan, jolloin etsitään teksteistä yhtenäisyyksiä ja poikkeavuuksia ja näin syntyy alaluokkia, eli teemoja. Teemoittelussa yhdistellään aineistoa kysymällä, miten katsaukseen valituissa tutkimuksissa määritellyt teemat liittyvät toisiinsa. Lisäksi selvitetään ovatko valitut tutkimukset samaa vai eri mieltä asioista sekä miksi ja miten mahdolliset eroavaisuudet ilmenevät. (Vilka 2023, 88.)

Teemoina ensimmäiseen tutkimuskysymykseen syntyi vanhempien halu suojella lasta, talousasioista puhumisen vaikeus, raha-asioiden tabuluonne sekä sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja taloudellisen tilanteen vaikutukset, joista osa puolestaan jakautuu vielä omiin alateemoihinsa. Toisessa tutkimuskysymyksessä teemoiksi syntyi stressin väheneminen, taloustaitojen kehittyminen, luottamus sekä yhteiskuntaluokan ja taloudellisen tilanteen vaikutus, joista osa jakautuu omiin alateemoihinsa. NVivo-ohjelmaa hyödynnettiin tekstien analysoinnissa ja teemojen löytämisessä sekä luokittelussa.

3.5 Tutkimuksen eettisyys

Tämä tutkielma on kirjallisuuskatsaus, eli tutkitaan jo tehtyjä tutkimuksia. Näin ollen tutkielman etiikkaan ei liity sellaisia suuria eettisiä pohdintoja, joita kohdataan esimerkiksi haastatteluita toteuttaessa tai tutkimuksen aineistoa säilyttäessä tai tuhottaessa. Tutkielman toteuttamisessa noudatan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita, joita ovat luotettavuus, rehellisyys sekä vastuunkanto (TENK 2023, 11). Tässä yhteydessä luotettavuudella viitataan siihen, että tutkielman suunnittelussa, menetelmässä ja analyysissä varmistetaan tieteellisen toiminnan laatua (TENK 2023, 12).

Rehellisyys viittaa avoimeen, puolueettomaan, oikeudenmukaiseen ja yksityiskohtia salaamattomaan tieteellisen toiminnan toteuttamiseen, suunnitteluun sekä raportointiin (TENK 2023, 12). Tutkielman koko prosessin aikana sitoudun välttämään vilppiä, joka tarkoittaa vääristelyä, plagiointia, sepittämistä ja piittaamattomuutta hyvästä tieteellisestä käytännöstä (TENK 2023, 16). Vilpin välttäminen on tärkeää, sillä tieteellisessä toiminnassa kaikenlainen vilppi vääristää tutkittua tietoa, harhauttaa tiede- ja tutkimusyhteisöä, päätöksentekijöitä, sekä koko yleisöä. Vilppi heikentää myös tieteellisen työn, niiden tulosten ja tuotosten arvoa, tieteen arvostusta yleisesti sekä aiheuttaa haittaa muille tieteellisen työn tekijöille ja tutkimukseen osallistuville. (TENK 2023, 16.)

Tässä tutkielmassa noudatan TENK:in peruseriaatteita läpi tutkielman. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on menetelmällisesti väljä, jolloin voi syntyä luotettavuusongelmia. Pitääkseni tutkielman mahdollisimman luotettavana, pyrin kuvaamaan tutkielman syntyä ja suunnittelua, katsauksen toteuttamista, analyysiä sekä johtopäätöksiä mahdollisimman yksityiskohtaisesti, jotta on havaittavissa, miten ja miksi tietty valinta on tehty ja esimerkiksi miksi tietyt artikkelit ovat valikoituneet osaksi kirjallisuuskatsausta. Pyrin myös havainnoimaan ja raportoimaan tutkielmani heikkouksia ja puutteita avoimesti. Lisäksi olen pyrkinyt varmistamaan jokaisen kirjallisuuskatsauksessa valitsemani artikkelin luotettavuutta (JUFO) tasoluokituksen, Scopusin lehti-arviointityökalun, Cabell's Predatory Reportsin ja viittaussääntöjen perusteella, jotta tutkielmani tulokset pohjautuisivat luotettaviin tutkimuksiin.

4 Tulokset

Aineistoni painottuu vahvasti Yhdysvaltoihin, sillä artikkeleista kuusi on Yhdysvalloista (LeBaron ym. 2020; Luhr 2018; LeBaron ym. 2018; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011; Padilla ym. 2025). Näiden lisäksi yksi tutkimus on Uudesta Seelannista (McNeill ym. 2013). Kuudessa artikkelissa on käytetty laadullisia menetelmiä (LeBaron ym. 2020; Luhr 2018; LeBaron ym. 2018; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011; McNeill ym. 2013) ja yksi on monimenetelmällinen (Padilla ym. 2025). Kaikissa tutkimuksissa on käytetty menetelmänä haastattelua ja McNeillin ym. (2013) monimenetelmällisessä tutkimuksessa on käytetty myös haastattelujen jälkeistä seurantakyselyä. Haastatteluja on toteutettu lapsille Romon ja Vangelistin (2014) tutkimuksessa, vanhemmille ja lapsille Luhrin ym. (2018) tutkimuksessa, pelkästään lasten vanhemmille Romon ym. 2011 ja Padillan ym. (2025) tutkimuksissa, nuorille aikuisille McNeillin ym. (2013) tutkimuksessa, sekä nuorille aikuisille sekä heidän vanhemmilleen ja isovanhemmilleen LeBaronin ym. tutkimuksissa (LeBaron ym. 2018; LeBaron ym. 2020). Artikkelien aineistot on kerätty kyseisiä tutkimuksia varten ja tutkimuksia on eri tieteenaloilta, kuten taulukosta 2 ilmenee.

Tutkielman tulokset esitetään tutkimuskysymyskohtaisesti siten, että kummallekin kysymykselle on oma alalukunsa. Molempien kysymysten vastauksia on teemoiteltu sisällönanalyysin keinoin. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen *Miksi vanhemmat kokevat vaikeaksi puhua perheen talousasioista lapsilleen?* vastaukset jakautuvat seuraaviin teemoihin: vanhempien halu suojella lasta, raha-asiat ovat tabu ja talousasioista puhumisen vaikeus sekä sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja taloudellisen tilanteen vaikutukset. Toisen tutkimuskysymyksen *Mitä hyötyjä vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta on?* tulosten teemoina ovat stressin väheneminen, taloustaitojen kehittyminen, luottamus sekä yhteiskuntaluokan ja taloudellisen tilanteen vaikutus.

4.1 Miksi vanhemmat kokevat vaikeaksi puhua talousasioista lapsilleen?

Katsaukseen valikoituneista tutkimuksista ilmeni useita eri syitä, joiden takia vanhemmat eivät halunneet puhua lapsilleen perheen talousasioista. Syyt puhumattomuudelle jakautuivat neljään eri pääteemaan: halu suojella lapsia, talousasioista puhumisen vaikeus sekä se, että raha-asiat ovat tabu. Näiden lisäksi perheen yhteiskuntaluokalla, taloudellisella tilanteella sekä vanhempien ja lasten sukupuolella oli merkitystä sen suhteen, millä tavalla ja kuinka

paljon perheen talousasioista puhuttiin. Seuraavaksi esittelen kirjallisuuskatsauksen havainnot kunkin teeman kohdalta.

Taulukko 3. Teemojen esiintyminen katsauksen tutkimuksissa.

Tutkimus	Halu suojella lasta	Talosisasioista on vaikea puhua	Raha-asiat ovat tabu	Sukupuoli	Yhteiskuntaluokka ja taloudellinen tilanne
LeBaron, ym (2020) "Can We Talk About Money? Financial Socialization Through Parent-Child Financial Discussion.					
LeBaron, ym. (2018) I Wish: Multigenerational Regrets and Reflections on Teaching Children About Money	X	X	X		
Luhr (2018) How Social Class Shapes Adolescent Financial Socialization: Understanding Differences in the Transition to Adulthood.	X	X			X
McNeill & Turner (2013) Parental Financial Role Modelling and Fiscal Behaviour of Young Home Leavers.					
Padilla, ym. (2025) Money Talks: Testing a Series of Financial Literacy Modules to Encourage Financial Conversations in Middle School Families		X	X		
Romo & Vangelisti (2014) Money Matters: Children's Perceptions of Parent-Child Financial Disclosure	X	X	X	X	
Romo (2011) Money Talks: Revealing and Concealing Financial Information in Families	X	X	X		X

4.1.1 Halu suojella lasta

Halua suojella lasta nostettiin esiin syynä perheen talousasioista puhumattomuuteen useassa tutkimuksessa (Luhr 2018; LeBaron ym. 2018; Padilla ym. 2014; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011). Luhrin (2018, 465) tutkimuksessa haastatellut 17–19-vuotiaiden vanhemmat perustelivat perheen talousasioista puhumattomuuttaan sillä, etteivät he halunneet lasten kokevan taloudellista stressiä. Tarkemmin tätä perusteltiin toteamalla, että lapset ovat lapsia, joten heidän ei ole tarpeellista tietää perheen talousasioista. Perheen talousasioiden koettiin siis kuuluvan vain vanhemmille ja talousasioista tietämisen koettiin aiheuttavan lapsissa stressiä. Vastaavasti LeBaron ym. (2018, 288) tutkimuksessa haastatellut 18–30-vuotiaat nuoret aikuiset kertoivat, että uskoivat vanhempiansa talousasioista puhumattomuuden syyksi sen, että perheen taloudellinen tilanne oli heidän lapsuudessaan ollut huono. Taloudellinen tilanne haluttiin siis piilottaa lapsilta. Vastaavasti Padillan ym. (2025, 8) tutkimuksessa osa haastatelluista 11–13-vuotiaiden lasten vanhemmista toi esiin huolensa siitä, aiheuttaisiko perheen talousasioista puhuminen lapselle turhaa stressiä, varsinkin, jos perheen taloudellinen tilanne on heikko.

65 % Romon ja Vangelistin (2014, 204) tutkimuksessa haastatelluista 8–17 vuotiaista lapsista kertoi, että vanhemmat eivät puhu heille avoimesti perheen talousasioista. Yhdeksi syyksi puhumattomuudelle lapset arvioivat sen, etteivät vanhemmat halua heidän murehtivan tai olevan peloissaan raha-asioista. Tutkimuksessa tarkemmin määritellyt aihealueet, joista vanhemmat eivät heille puhuneet, olivat vanhempien palkka, muut tulot, asumiskustannukset, paljonko koti on maksanut, paljonko vanhemmilla on rahaa tilillä tai lompakossa, paljonko lasten korkeakoulurahastoissa on säästöjä, paljonko perheellä on lainaa, omaisuutta ja sijoituksia, miten perheen rahoja käytetään, miten laskut maksetaan, mihin säästetään, mitä lasten lahjat ovat maksaneet, miten vanhempien yrityksillä menee taloudellisesti sekä paljonko vanhemmat käyttävät rahaa vaatteisiin tai ravintolassa käymiseen. (Romo & Vangelisti 2014, 203.)

Romon (2011, 270) tutkimuksessa haastateltiin 5–25-vuotiaiden vanhempia. Tutkimuksessa ilmeni, että moni vanhempi mielellään tutustutti lastaan raha-asioihin yleisellä tasolla, mutta samaan aikaan piilotti lapsiltaan perheen omia talousasioita. Tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmat piilottelevat esimerkiksi perheen tuloja, säästöjä ja velkoja. Eräs vastaaja sanoi, että hän ei halua puhua lapsilleen esimerkiksi paljonko rahaa heillä on pankissa tai minkä arvoinen hänen autonsa tai talonsa on, koska hän haluaa suojella lapsiaan näiltä tiedoilta. Hän

mielestään tietojen jakamisessa olisi enemmän riskejä, kuin hyötyjä ja ennen kaikkea hän pelkää tiedon aiheuttavan ahdistusta hänen lapsissaan (Romo 2011, 271).

Moni muukin vanhempi koki, että perheen talousasioiden jakaminen lasten kanssa johtaisi negatiivisiin seurauksiin lasten, vanhempien tai molempien kannalta (Romo 2011, 272). He kuvailivat tehneensä tietoisin valinnan olla jakamatta talouteen liittyviä asioita lastensa kanssa. Vanhempien mielestä riskinä voisi olla, että lapset kokisivat häpeää ja lapset voisivat murehtia perheen raha-asioita, jos heille kerrottaisiin niistä. Eräs tutkimukseen osallistunut vanhempi, joka oli juuri menettänyt työpaikkansa, kertoi ettei halua puhua perheen taloustilanteesta lapselleen, koska ei halua aiheuttaa hänelle stressiä. Hän uskoo, että lapsen tulisi keskittyä omiin asioihinsa, kuten kouluun, kavereihin ja harrastuksiin eikä pohtia perheen raha-asioita. Vastaavasti moni vanhempi loi tarkkoja rajoja varmistaakseen, ettei lapsi saa tietää perheen talousasioista. Eräs haastateltava vanhempi perusteli asiaa sillä, että on vanhempien vastuulla hoitaa raha-asioista murehtiminen, ei lasten. (Romo 2011, 272.)

Osa vanhemmista toi myös esiin huolen siitä, että lapset kokisivat olevansa syy perheensä heikkoon taloudelliseen tilanteeseen. Tämä oli erityisesti yleinen vastaus pienituloisten vastaajien keskuudessa. Eräs vanhempi kertoi tiedostavansa, ettei hänen lapsellaan ole kaikkea sitä, mitä lapsen kavereilla on. Hän ei kuitenkaan halua lapsensa tietävän perheen talousasioista, koska hänen tulisi voida olla lapsi, nauttia elämästään eikä murehtia sitä, voiko vanhempi maksaa sähkölaskun eikä lapsen tulisi kokea huonoa omaatuntoa, jos hän pyytää tai tarvitsee uusia vaatteita. (Romo 2011, 272.)

4.1.2 Vanhempien tiedon puute

Toinen teema, joka takia vanhemmat eivät puhuneet lapsilleen perheen talousasioista, oli epätietoisuus siitä, miten lapselle tulisi puhua aiheesta. Tätä tuotiin esiin useassa eri artikkelissa (Padilla ym. 2025; Luhr 2018; LeBaron ym. 2018; Romo 2011; Romo & Vangelisti 2014). Teema jakautuu vielä kolmeen alateemaan: vanhempi ei tiedä miten puhua talousasioista (Padilla ym. 2025), vanhemmat kokivat omat taloustaidot heikoiksi (Luhr 2018 & LeBaron ym. 2018) sekä siihen, ettei uskota lasten ymmärtävän talousasioita, vaikka niistä yrittäisi hänen kanssa puhua (Luhr 2018; Romo 2011; Romo & Vangelisti 2014).

Padillan ym. (2024, 8) tutkimuksessa vanhemmat toivat esiin huolensa siitä, etteivät tieneet miten perheen talousasioista voisi puhua lapsille. Tutkimuksessa testattiin interventiomallia, jossa pyrittiin auttamaan vanhempia puhumaan lasten kanssa rahasta ja myös perheen

talousasioista. Osallistumisensa myötä tutkimuksessa haastatellut vanhemmat olivat siis jo lähtökohtaisesti kiinnostuneita puhumaan raha-asioista lapsilleen, mutta kokivat haastavaksi löytää oikeita hetkiä perheen talousasioista puhumiselle. Lisäksi he kokivat haasteelliseksi saada talousasioita koskevat keskustelut lapsen ikä- ja kehitystasolle sopiviksi. Lisäksi osa vanhemmista koki haasteelliseksi, miten saada talouskeskusteluista lapsille relevantteja, vaikka lapsilla itsellään ei ole taloudellisia velvollisuuksia. Eräs vanhempi totesi, että tietää lasten olevan hyvin tietoisia heitä ympäröivistä asioista, myös perheen talousasioiden suhteen, mutta lapsi itse ei osoita kiinnostusta talousasioita koskeviin keskusteluihin (Padilla ym. 2024, 8). Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat halusivat siis puhua lapsilleen perheen talousasioista, mutta heidän mielestään oli haastavaa tehdä päätöksiä sen suhteen, miten ja milloin aloittaa keskustelut sekä mikä olisi sopiva keskustelun taso ja syvyys lapsen ikä huomioiden. Tiedon puutteen takia keskustelut jäivät kokonaan toteuttamatta. (Padilla ym. 2024, 9.)

Luhrin (2018) tutkimuksessa osa haastatelluista vanhemmista ilmaisi perusteluksi puhumattomuudelle sen, että heidän omat taloustaitonsa olivat puutteellisia tai heikkoja. He kokivat, etteivät osaisi puhua talousasioista lapsilleen, koska kokivat omista taidoistaan epävarmuutta eivätkä he halunneet opettaa lapsilleen samoja itse huonoksi kokemiaan taloustaitoja (Luhr 2018, 465). Vastaavasti LeBaronin ym. (2018, 224) tutkimuksessa eräs nuori arvioi, että hänen vanhemmillaan oli puutteelliset taloustaidot, joten hän uskoi sen olevan syy sille, että he eivät puhuneet hänelle talousasioita. Hän uskoi, että hänen vanhempansa pelkäsivät myöntää, että he eivät tienneet paljoa raha-asioista ja sen takia ajatuskin esimerkiksi perheen laskuista puhumisesta tuntui heistä ylitsepääsemättömän vaikealta. Suuri osa tutkimuksessa haastatelluista nuorista koki, että vanhempien tulisi olla taloudellisesti osaavia ja läsnä lapsen elämässä, jotta vanhemman hyväksi mielletyt taloustaidot voisivat siirtyä lapselle. (LeBaron 2018, 224.) Lisäksi osalla vanhemmista oli uskomus, että talousasioita opetettaisiin koulussa sen verran hyvin, ettei niitä tarvitsisi erikseen opettaa lapselle kotona (LeBaron 2018, 229).

Kolmessa tutkimuksessa (Luhr 2018; Romo 2011; LeBaron 2018) vanhemmat perustelivat puhumattomuuttaan sillä, etteivät lapset ymmärrä talouteen liittyviä asioita. Esimerkiksi Luhrin (2018, 465) tutkimuksessa 17–19-vuotiaan nuoren vanhempi totesi, että hän ei halunnut puhua yrityksensä konkurssista lastensa kanssa, koska hän ei uskonut lasten ymmärtävän mitä se tarkoittaa. Myös Romon (2011, 272) tutkimuksessa osa haastatelluista 5–25-vuotiaiden vanhemmista perusteli puhumattomuutta sillä, että lapset olivat liian nuoria ja

kypsymättömiä ymmärtääkseen perheen talousasioista. Romon ja Vangelistin (2014, 204) tutkimuksessa 8–17-vuotiaat lapset nostivat yhdeksi mahdolliseksi syyksi vanhempiansa puhumattomuudelle sen, että vanhemmat eivät pidä heitä vielä tarpeeksi vanhoina ymmärtämään talousasioista. Vastaavasti LeBaronin ym. (2018, 229) tutkimuksessa osa vanhemmista kertoi yhdeksi syyksi, etteivät he uskoneet lasten ymmärtävän taloudellisia konsepteja, vaikka vanhempi yrittäisi niitä lapselle selittää.

4.1.3 Raha-asiat ovat tabu

Kolmessa tutkimuksessa osa haastatelluista kuvaili syyksi talousasioista puhumattomuuteen sen, että raha-asiat ovat yhteiskunnassa tabu (Romo 2011; Padilla ym. 2024; Romo & Vangelisti 2014; LeBaron ym. 2018). Romon (2011, 271) tutkimuksessa osa haastatelluista vanhemmista ilmaisi suoraan, että rahasta puhuminen on tabu, eli yhteiskunnan kulttuuristen normien mukaan raha-asioista ei puhuta avoimesti. Näissä tilanteissa rahan tabumainen asema ulottuu siis yhteiskunnasta perheen sisään, vanhempien ja lasten välille (Romo 2011, 264). Myös LeBaronin ym. (2018, 330) tutkimuksessa todettiin talousasioiden olevan yleensä myös perheen sisällä tabu. Se on monesti aihe, jota vanhemmat välttelivät, vastaavasti, kuin jotkut vanhemmat välttelevät tai kokevat epämukavaksi seksuaalikasvatuksesta puhumisen lapsensa kanssa. Tämä epämukavuus voi juontaa juurensa vanhempien omista heikoista taloustaidoista, tai vanhemmat voivat pelätä, että lapsi kertoo perheen henkilökohtaisista raha-asioista ulkopuolisille. (LeBaron ym. 2018, 330.)

Joidenkin vanhempien pelkona oli, että lapset voisivat arvostella vanhempiansa rahankäyttöä, jos he tietäisivät perheen tuloista ja menoista (Romo 2011, 272). Huolena oli, että jos vanhempi kertoisi lapselleen paljonko hän saa palkkaa, lapsi saattaisi arvostella vanhempiansa, koska hänen saamansa palkka olisi lapsen mielestä liian pieni tai vanhempi ei olisi tarpeeksi hyväpalkkaisessa työssä. Eräs lomautettu 8- ja 12-vuotiaan lapsen vanhempi kertoi uskovansa, että jos hän kertoisi lapsilleen kuinka pienet tulot hänellä on, lapset näkisivät hänet vähempiarvoisena. Hän koki, että talouspuheesta ei olisi mitään hyötyä ja sen sijaan hän menettäisi lastensa kunnioituksen, jos he tietäisivät hänen pienistä tuloistaan. (Romo 2011, 272.) Vastaavasti osa vanhemmista koki, että perheen talousasioiden jakaminen voisi heikentää heidän rooliaan vanhempana ja vaikuttaa vanhemman ja lapsen välisen suhteen tasapainoon (Romo 2011, 273.) Romon (2011, 273) mukaan näille vanhemmille oli siis tärkeämpää turvata omaa auktoriteettiasemansa lastensa silmissä, kuin jakaa lapselleen tietoja perheen talousasioista. Myös Padillan ym. (2024, 8) tutkimuksessa osa vanhemmista

ilmaisi kokevansa häpeää, koska eivät mielestään tienanneet tarpeeksi. Tämän takia he eivät halua kertoa perheen tuloista edes lapsilleen, koska he kokevat tiedon jakamisen häpeällisenä (Padilla ym. 2024, 8).

Romon (2011, 273) tutkimuksessa eräs haastateltava vanhempi totesi, ettei hän kertoisi kenellekään muullekaan, jos he kysyisivät, paljonko hänellä esimerkiksi on luottokorttivelkaa, joten asiasta puhuminen lasten kanssa tuntuisi vastaavasti yhtä kiusalliselta. Toinen vanhempi kertoi voivansa harkita joku päivä kertovansa lapselleen siitä, kuinka hän päätyi velkatilanteeseensa, mutta ei usko kertovansa koskaan, kuinka paljon hänellä on velkaa eikä paljonko hänen palkkansa on. Hän kertoi, ettei tarkalleen tiedä miksi ajattelee tällä tavalla, mutta koska hän ei puhu henkilökohtaisista talousasioista kenenkään muunkaan kanssa, ei hän halua puhua siitä lapsensakaan kanssa. (Romo 2011, 273–274.) Monet Romon (2011) tutkimukseen osallistuneista vanhemmista olivat kasvaneet perheissä, joissa henkilökohtaisista raha-asioista ei puhuttu, joten he kertoivat ajatelleensa puhumattomuuden olevan ainoa toimintamalli. He kertoivat, etteivät olleet kyseenalaistaneet omaa linjaansa tai pohtineet, että lapselle voisi edes puhua perheen talousasioista. (Romo 2011, 273–274.)

Romon ja Vangelistin (2014, 204) tutkimuksessa 8-17 vuotiaat lapset pohtivat syitä sille, miksi heidän vanhempansa eivät puhuneet heille talousasioista. Raha-asioiden tabuunne tuli esiin vastauksissa. Osa lapsista pohti vanhempien pitävän raha-asioitaan omina yksityisasioina, eikä lasten sen takia tulisi tietää perheen talousasioista. He pohtivat myös syiksi vanhempien pelkoa siitä, että lapset kertoisivat talousasioista perheen ulkopuolisille tai alkaisivat vertailemaan omaa perhettään muihin perheisiin. Myös Romon (2011, 274) tutkimuksessa osa vanhemmista ilmaisi huolta siitä, että lapsi saattaisi levitellä perheen taloudellisia tietoja muille lapsille ja perheille. Vanhemmat ajattelivat, että tällöin lapset rikkoisivat kulttuurisia normeja ja asettaisivat oman perheensä tai muiden perheet kiusalliseen tilanteeseen (Romo 2011, 274).

4.1.4 Sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja taloudellisen tilanteen vaikutukset

Romon ja Vangelistin (2014, 207) tutkimuksessa tuotiin esiin myös sukupuolen vaikutus siihen, puhutaanko lapselle perheen talousasioista vai ei. Aihetta ei käsitelty muissa katsaukseen valikoituneissa tutkimuksissa. Vanhemman ja lapsen sukupuolen vaikutus talouspuheen laatuun ja määrään voi poiketa merkittävästi eri maiden ja kulttuurien välillä, mutta sukupuoleen perustuvat asenteet ovat silti aihepiiri, joka tulisi huomioida perheen talouspuhetta käsiteltäessä. Romo ja Vangelisti (2014, 206) kuvaavat, että vanhemmilla voi

olla tiedostettuja tai tiedostamattomia eroavaisuuksia lapsensa sukupuolen perusteella. Nämä asenteet voivat vaikuttaa siihen, puhuvatko he lapselle perheen talousasioista vai eivät. Tutkimuksessa huomattiin, että vanhemmat piilottelivat perheen velka-asioita enemmän tytöiltä kuin pojilta (Romo & Vangelisti 2014, 207). Heidän mukaan on mahdollista, että poikia sosiaalistetaan enemmän osaksi perheen talouskeskustelua, jos oletetaan, että pojasta tulee oman perheensä elättäjä toisin kuin työstä (Romo & Vangelisti 2014, 206). Romon ja Vangelistin (2014, 208) mukaansa vanhempien olisi syytä huomioida, että he saattavat tiedostamattaankin puhua pojalle talousasioista eri tavalla, kuin tytölle.

Myös perheen yhteiskuntaluokka ja taloudellinen tilanne vaikutti tutkimusten mukaan siihen, puhuttiinko lapsille perheen talousasioista vai ei (Luhr 2018; Romo 2011). Luhrin (2018, 463) tutkimuksessa erityisesti työväenluokkaiset vanhemmat olivat huolissaan siitä, että pystyvät varmasti pitämään lapsiltaan salassa perheen taloushuolet. Sama ilmeni myös Romon (2011, 272) tutkimuksessa, jossa erityisesti pienituloiset vanhemmat halusivat pitää varmistaa, että lapset eivät saa tietää talousasioista. Luhrin (2018) tutkimuksessa vertailtiin eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien vanhempien tapaa puhua lapsilleen perheen taloudesta. Tutkimuksessa pohdittiin, että keskiluokkaiset vanhemmat puhuivat lapsilleen avoimemmin myös perheen taloudellisista haasteista ja vaikeista ajoista, koska ajanjaksot nähtiin tilapäisinä. Työväenluokkaiset vanhemmat puolestaan näkivät taloudelliset haasteet pysyvämpänä tilana, joten he eivät halunneet puhua lapsilleen taloudellisista vaikeuksista. (Luhr 2018, 466.)

4.2 Mitä hyötyä vanhemman ja lapsen välisestä talouspuheesta on?

Katsaukseen valikoituneista tutkimuksista ilmeni useita perusteluja sille, miksi vanhemman ja lapsen välinen talouspuhe on hyödyllistä. Syyt on jaettu neljään pääteeman: stressin väheneminen, taloustaitojen kehittyminen sekä luottamus. Lisäksi perheen yhteiskuntaluokalla ja taloudellisella tilanteella oli merkitystä vanhemman ja lapsen väliseen talouspuheeseen. Seuraavaksi esittelen kirjallisuuskatsauksen tutkimusten havainnot kunkin teeman kohdalta.

Taulukko 4. Teemojen esiintyminen katsauksen tutkimuksissa.

Tutkimus	Stressi	Taloustaitojen kehittyminen	Luottamus	Yhteiskunta-luokka ja taloudellinen tilanne
LeBaron, ym (2020) "Can We Talk About Money? Financial Socialization Through Parent-Child Financial Discussion.		X	X	
LeBaron, ym. (2018) I Wish: Multigenerational Regrets and Reflections on Teaching Children About Money	X	X	X	
Luhr (2018) How Social Class Shapes Adolescent Financial Socialization: Understanding Differences in the Transition to Adulthood.	X	X		X
McNeill & Turner (2013) Parental Financial Role Modelling and Fiscal Behaviour of Young Home Leavers.		X	X	
Padilla, ym. (2025) Money Talks: Testing a Series of Financial Literacy Modules to Encourage Financial Conversations in Middle School Families		X		
Romo & Vangelisti (2014) Money Matters: Children's Perceptions of Parent-Child Financial Disclosure	X	X		
Romo (2011) Money Talks: Revealing and Concealing Financial Information in Families	X	X	X	X

4.2.1 Puhumattomuus taloudellisen stressin aiheuttajana

Stressin teema jakautuu kolmeen alakategoriaan, jotka ovat stressi lapsuudessa, stressi aikuisuudessa ja vanhemman kokema stressi. Useissa kirjallisuuskatsaukseen sisältyvissä tutkimuksissa (LeBaron ym. 2018; Luhr 2018; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011) on havaittu, että perheissä esiintyy enemmän stressiä silloin, kun talousasioista ei keskustella avoimesti vanhempien ja lasten välillä. Lasten kokemaa puhumattomuuden aiheuttamaa stressiä käsiteltiin neljässä kirjallisuuskatsauksen tutkimuksessa (LeBaron ym. 2018; Luhr

2018; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011). LeBaronin ym. (2018, 227) tutkimuksessa ilmeni, että osa nuorista aikuisista koki, että lapsuudessa perheen talousasioista tietämättömyys aiheutti heille tarpeetonta stressiä ja huolta. Eräs haastateltava kuvaili ihmetelleensä lapsena kauppareissujen aikana, mistä perheen raha tuli. Hänen oli vaikea hahmottaa sitä, että vanhempien pitää käydä töissä ja ansaita rahaa ruokaostosten eteen. Hän kertoo kokevansa, että jos vanhemmat olisivat selittäneet hänelle perheen tuloista ja menoista, se olisi vähentänyt hänen epätietoisuudesta johtuvaa ahdistuneisuutta. (LeBaron 2018, 227-228.) LeBaronin ym. (2018, 288) mukaan on mahdollista, että avoin keskustelu perheen tuloista voi vähentää lasten stressiä.

Useissa tutkimuksissa toistuvana teemana oli, että vaikka vanhemmat yrittivät piilottaa perheen talousasioita lapsiltaan, he eivät onnistuneet yrityksessään (Romo 2011; Luhr 2018; LeBaron 2018). Luhrin (2018, 463) tutkimuksessa haastateltiin samasta perheestä vanhempia ja lapsia ja vaikka vanhemmat kertoivat pyrkivänsä piilottamaan perheen taloushuolet lapsiltaan, heidän lastensa haastattelussa ilmeni, etteivät piilottamisyritykset olleet onnistuneet. Erään lapsen vanhempi kertoi, että hän piilotti lapseltaan kaikki perheen taloustilannetta koskevat tiedot, mutta hänen lapsensa itse kertoi, että oli tietoinen vanhempansa taloudellisista vaikeuksista ja veloista (Luhr 2018, 468). Yhteiskuntaluokkia vertailevassa tutkimuksessa ilmeni, että vaikka työväenluokkaiset vanhemmat pyrkivät merkittävässä määrin piilottamaan talousasioita, perheiden lapset tiesivät kuitenkin huomattavasti enemmän perheensä taloudesta, kuin vanhemmat olisivat halunneet. Lapset havainnoivat vanhempiensa käytöstä ja pystyivät huomaamaan taloudellisen tilanteen muutoksia esimerkiksi vanhempien kulutuskäyttäytymistä tarkkailemalla. (Luhr 2018, 463.) Luhrin (2018) tutkimuksessa 17–19-vuotiaat kertoivat, että he olivat oppineet huomaamaan merkkejä vanhempiensa kulutustottumusten pienistäkin muutoksista ja havainnoivat näin perheen taloudellista tilannetta. Esimerkiksi eräs nuorista kertoi huomanneensa muutoksia vanhempiensa ostokäyttäytymisessä sen jälkeen, kun hänen isänsä vaihtoi työpaikkaa. Tämän seurauksena hän ymmärsi, että uuden työn myötä rahaa oli perheessä vähemmän käytössä, vaikka vanhemmat eivät asiasta hänelle kertoneet. (Luhr 2018, 468.) Luhrin (2018, 468) tutkimukseen osallistui samasta perheestä vanhempia ja lapsia. Eräällä vanhemmalla oli suuri luottokorttivelka ja hän kertoi, ettei koskaan kertonut tyttärelleen taloudellisesta tilanteestaan ja velastaan. Omassa haastattelussa tytär kuitenkin kuvasi, että hän oli tietoinen äitinsä talousongelmista. Hän kertoi, että äitinsä tilanteen seuraaminen on vaikuttanut häneen myös aikuisiällä, sillä hän itse kokee nyt stressiä luottokortin hankkimisesta, koska ei halua olla

samassa tilanteessa, kuin hänen äitinsä on ollut. Hän kokee äidin talousvaikeuksien havainnoimisen ja konkreettisen tiedon puuteen aiheuttaneen hänessä pelkoa lapsena. (Luhr 2018, 468.)

Toinen tutkimuksessa esiin tuotu tapa, jolla lapset havainnoivat perheen taloudellista tilannetta, oli vanhempien keskustelujen kuuleminen (Luhr 2018). Eräs haastateltava oli kuullut äitinsä puheluita, joissa äiti oli sanonut pelkäävänsä menettävänsä talon. Toinen haastateltava kertoi tietävänsä, että hänen vanhempansa murehtivat raha-asioita, jos vanhemmat olivat huonolla tuulella. Hän koki osaavansa arvioida vanhempien tunnetiloista, milloin hänen vanhemmillaan oli rahahuolia, vaikka perheen talousasioista ei ole hänelle suoraan koskaan puhuttu. Tutkimuksen mukaan lapsille, joille ainoat tiedot perheen taloustilanteesta ilmenivät vastaavanlaisen havainnoinnin kautta eikä esimerkiksi suorana vanhemman ja lapsen välisenä keskusteluna, nämä havainnot muodostivat tärkeän perustan oman taloussuhteen rakentamiselle. Havainnoimalla saatu tieto on lapsen näkökulmasta kuitenkin hyvin hajanaista ja sen perusteella on vaikea tehdä tarkkoja johtopäätöksiä perheensä taloudellisesta tilanteesta. Tällaisissa tilanteissa kasvaneet nuoret kokivat hämmennystä ja pelkoa omasta taloudellisesta tulevaisuudestaan, koska heillä oli vain niukkaa ja toisinaan virheellistä tietoa, johon omat taloustaitonsa perustaa. (Luhr 2018, 468.)

Romon (2011, 275) tutkimuksessa osa vanhemmista kertoi, etteivät he kertoneet lapsilleen esimerkiksi lomautuksistaan, koska eivät halunneet lastensa huolestuvan. Eräät vanhemmat tajusivat lasten ymmärtäneen jonkin muuttuneen, kun lapset ihmettelivät miksi vanhempi ei enää mene aamuisin töihin. Tällöin vanhemmat kokivat, että heidän olisi pakko kertoa lomautuksesta. Eräässä perheessä toinen vanhempi lomautettiin. Vanhemmat eivät aikoneet puhua tilanteesta 5-vuotiaalle lapselleen, mutta lapsi kuuli vahingossa heidän keskustelunsa aiheesta. Tällöin vanhemmat kokivat, että heidän täytyi keskustella lapsen kanssa asiasta tarkemmin. He kertoivat, että keskustelua ei ollut suunniteltu etukäteen ja vanhemmat kokivat keskustelun hyvin stressaavaksi ja vaikeaksi. Lapsen oli myös vaikea ymmärtää mitä oli tapahtunut ja vanhempien mukaan lapsi oli hyvin stressaantunut ja hän myös rukoili, että hänen vanhempansa pääsisi takaisin töihin. (Romo 2011, 275.)

Myös Romon ja Vangelistin (2014, 206) tutkimuksessa käsitellään samaa piilotteluilmiötä. Vaikka vanhemmat kovasti yrittäisivät piilotella lapsiltaan esimerkiksi heidän velkatilannettaan, velan olemassaolo voi olla lapselle silti hyvin näkyvä ja siten sitä on vaikea piilottaa kokonaan (Romo & Vangelisti ym. 2014, 206). Myös LeBaronin ym. (2018, 288)

tutkimuksessa eräs nuori aikuinen kertoi lapsena olleensa tietoinen perheen veloista ja talousongelmista, vaikka niistä ei hänelle suoraan puhuttu. Lapset voivat siis olla huomattavasti enemmän tietoisia perheen raha-asioita, kuin vanhemmat kuvittelevat ja lapset osaavat havainnoida vanhempiensa asettamia yksityisyyden rajoja raha-asioiden suhteen. (LeBaronin ym. 2018, 288.)

Osa LeBaronin ym. (2018, 288) tutkimuksen nuorista osallistujista arvioi, että heidän vanhempansa eivät olleet puhuneet heille talousasioista, koska perheen taloustilanne oli huono. Osallistujat kuitenkin toivoivat, että heille olisi kerrottu asioista suoraan, jotta he olisivat voineet kokea olevansa yhtä perheenä. He olisivat toivoneet voivansa olla osa prosessissa, kun vaikeasta ajasta pyritään pääsemään yhdessä eteenpäin. Eräs haastateltava kuvailee kokemustansa kertomalla, että hän olisi toivonut, että vanhemmat olisivat puhuneet perheen taloustilanteesta, mutta sen sijaan vanhemmat piilottelivat talousasioita häneltä. Hän kuitenkin tiesi, että perheellä oli talousvaikeuksia ja hän olisi ennemmin halunnut, että vanhemmat olisivat kertoneet hänelle mistä oli kyse ja mikä perheen tilanne oli. Hän kuvailee, että koki tilanteen kuormittavaksi, kun hän joutui käsittelemään asiaa yksinään ilman luotettavaa tietoa vanhemmiltaan. (LeBaron ym. 2018, 228.)

Luhrin (2018, 468) tutkimuksessa pohditaan, että yhdistelmä siitä, ettei lapselle puhuta perheen taloduellisesta tilanteesta suoraan ja samalla lapsi todistaa vanhemman taloudellista ahdistuneisuutta ja stressiä, aiheutti lapsissa pelkoja ja mahdollisesti myös taloudellista ahdistuneisuutta. Romon ja Vangelistin (2014, 207) tutkimuksessa havaittiin, että alakouluikäiset lapset kuvailivat ja reflektoivat vanhemmilta saamaansa talouspuhetta samaan tapaan, kuin vanhemmat lapset, joten on mahdollista, että pienetkin lapset voivat pohtia ja reflektoida talouteen ja kulutustottumuksiin liittyviä teemoja itsenäisesti ja siten havainnoida perheen taloudellista tilannetta. Lapset osasivat myös havainnoida vanhempiensa asettamia yksityisyyden rajoja raha-asioiden suhteen. Romon ja Vangelistin (2014, 207) mukaansa vanhempien olisi hyödyllistä pohtia tarkkaan perheen talousasioista puhumista ja puhumattomuutta, koska lapset osaavat yllättävän hyvin itsenäisesti analysoida kumpaakin linjausta. (Romo & Vangelisti 2014, 208.)

Toisena alateemana oli se, että talouspuhe vähentää aikuisuudessa koettua stressiä. Luhrin (2018, 468) tutkimuksessa moni 17–19-vuotias osallistuja kertoi, että he kokivat nykyään paljon huolta ja pelkoa esimerkiksi lainan ottamisesta tai luottokortin hankkimisesta. He uskoivat pelkojen juontavan juurensa nimenomaan siitä, että he olivat havainnoineet

vanhempiensa vaikeuksia vastaavien asioiden parissa ilman, että näitä taloushaasteita oli käsitelty heidän kanssaan (Luhr 2018, 468).

Puutteelliset taloustaidot aiheuttivat nuorilla aikuisilla stressiä. LeBaronin ym. (2018, 223) tutkimuksessa moni haastateltava kertoi, että he uskoivat, että olisivat itsevarmempia taloustaitojensa suhteen, jos he olisivat saaneet enemmän opastusta perheen talousasioista lapsina. Esimerkiksi veroilmoituksen täyttäminen, asunnon ostaminen ja vakuutusten hankkiminen koettiin stressaavaksi ja vaikeiksi (LeBaron 2018, 223). LeBaronin ym. (2018, 229) mukaan, jos kotona lapsille ei puhuta talousasioista, se voi kasvattaa riskiä siihen, että aikuisuudessa koetaan enemmän taloudellista stressiä.

Kolmas alateema oli vanhemman stressin väheneminen. Luhrin (2018) tutkimuksen perusteella vanhemman ja lapsen välinen talouspuhe voi myös vähentää vanhemmat kokemaa taloudellista stressiä. Eräs Luhrin (2018, 466) tutkimukseen haastateltu keskiluokkainen vanhempi, jonka tulot olivat laskeneet merkittävästi, osallisti lapsensa talouskeskusteluihin, myös ollessaan konkurssin partaalla. Hänen mielestään oli tärkeää pitää lapset ajan tasalla perheen rahatilanteesta, jotta he ymmärtäisivät, miksei perhe voinut kuluttaa enää samaan tapaan, kuin aiemmin. Hän ajatteli, että kun lapset olisivat perillä tilanteesta, he eivät enää kyselisi niin paljoa sen perään, mitä voitaisiin ostaa ja siten tilanne olisi vanhemmalle vähemmän stressaava, koska asiaa ei tarvitsisi piilotella lapsilta. Vastaavasti tilanne olisi selkeä myös lapselle. Hän koki, että lasten tulisi myös tietää perheen vaikeasta taloustilanteesta, koska he saattaisivat itse aikuisina olla samassa tilanteessa ja olisivat silloin valmiimpia kohtaamaan tilanteen. (Luhr 2018, 466.)

Vanhemmalle voi myös olla hyödyllistä puhua lapselleen perheen talousasioista, sillä LeBaronin ym. (2018, 220) mukaan vanhempien ei välttämättä tarvitse taloudellisesti tukea lapsiaan yhtä paljoa 18 ikävuoden jälkeen, jos lapselle on jo opetettu käytännönläheisesti, miten arjen kustannukset hoidetaan ja miten esimerkiksi budjettia suunnitellaan. Näin tulojen ja menojen hallinta on nuorelle helpompaa aikuisuuden kynnyksellä ja parempien taloustaitojen myötä taloudellisen tuen tarve voi olla vähäisempi. (LeBaron ym. 2018, 220.) Tämä voi myötävaikuttaa sekä vanhemman ja aikuistuvan lapsen stressin vähenemiseen.

4.2.2 Talouspuhe kehittää taloustaitoja

Kaikissa kirjallisuuskatsaukseen valituissa tutkimuksissa käsitellään sitä, miten nimenomaan vanhemmilta opitaan ja omaksutaan taloustaitoja lapsuuden aikana (McNeill & Turner 2013;

LeBaron ym. 2020; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011; Luhr 2018; LeBaron ym. 2018; Padilla ym. 2014). LeBaronin ym. (2020, 458) tutkimuksen mukaan vanhemmilta välittyi lapsille monia eri talousarvoja ja käytäntöjä, kuten budjetointi, tulojen ja menojen yhteen sovittaminen, pyrkimys välttää konkurssia, taloudellisten tarpeiden ja halujen erottaminen toisistaan, luottokorttivelan välttäminen, korkeakoulututkinnon suorittaminen paremman taloudellisen aseman saavuttamiseksi, oman kodin ostaminen nuorella iällä, tuotteiden ja palveluiden arvon ymmärtäminen, sijoittamisen ymmärtäminen, taloudellisten päätösten harkitseminen, säästötilien sekä eläkerahaston perustaminen ja lahjoittaminen hyväntekeväisyyteen. Perheen sisäinen talouspuhe tapahtui yleensä ylhäältä alaspäin, eli vanhempi opetti asioista lapsille (LeBaron ym. 2020, 459). Edellä mainituista talousarvoista keskusteltiin kuitenkin yleensä enemmän vuorovaikutteisella ja keskustelevalle tavalla, jolloin lapsi ja vanhempi olivat yhtä lailla jakamassa ajatuksiaan, sen sijaan että kyseessä olisi yhden suuntainen vanhemmalta lapselle opettaminen (LeBaron ym. 2020, 459).

McNeillin ja Turnerin (2013, 129) tutkimuksessa kaikki nuoret ilmaisivat, että heidän vanhemmillaan on ollut merkittävä vaikutus heidän taloustaitojen kehittymiseen sekä siihen, miten he nykyään hoitavat raha-asiansa. Vaikutus jatkuu sen jälkeen, kun lapsi aikuistuu ja muuttaa omilleen. Myös niissä tapauksissa, joissa vanhempi ei puhunut lapsilleen talousasioista, lapset kokivat omaksuneensa raha-asenteensa vanhemmiltaan. Näissä tilanteissa vanhemmilta omaksuttu vaikutus ei kuitenkaan välttämättä ollut positiivista, vaan myös negatiiviseksi koettuja toimintamalleja omaksuttiin vanhemmilta. (McNeill & Turner 2013, 129.) Tutkimuksessa havaittiin myös etävanhemman vaikutuksen olevan vähäisempi kuin lapsen kanssa asuvan aikuisen vaikutus (McNeill & Turner 2013, 130).

Tutkimuksissa ilmeni myös monia syitä sille, miksi vanhemmat halusivat puhua lapsilleen perheen talousasioista. Romon ja Vangelistin (2014, 204) tutkimuksessa lapset pohtivat omia näkemyksiään tälle asialle. Syitä heidän arvioidensa mukaan oli se, että lapset haluavat itse tietää asiasta, vanhemmat puhuvat perheen taloudesta, jotta lapset oppisivat rahankäyttöä tulevaisuutta ajatellen ja osa lapsista ajatteli, että vanhemmat puhuvat aiheesta, koska se oli oleellista tietoa lasten arjessa. Osa lapsista ei osannut tarkemmin arvioida, miksi vanhemmat puhuvat heille perheen talousasioista. (Romo ym. 2014, 204.) Eräs 14-vuotias kertoi, että vanhemmat puhuvat hänelle perheen talousasioista, jotta hän olisi valmistautunut tulevaisuuteen ja hänellä olisi enemmän taloudellista vapautta aikuisena hyvien taloudellisten pohjataitojen ansiosta. 8-vuotias haastateltava totesi, että vanhemmat puhuvat hänelle talousasioista, koska aikuisena, kun hänellä on oma työ, rahalla on merkitystä hänenkin

elämässään. (Romo & Vangelisti 2014, 204.) Romon (2011, 265) tutkimuksessa ilmeni, että erityisesti eronneet äidit kertoivat tyttärilleen keskimääräistä enemmän ja avoimemmin perheen talousasioista tehdäkseen heille arjen talousasiat tutuiksi jo lapsena, jotta he olisivat valmiita tulevaisuutta ajatellen. Vastaavasti myös Lührin (2018, 462) tutkimuksessa vanhemmat kertoivat haluavansa valmistella lastaan tulevaan ja siksi puhuivat heidän kanssaan talousasioista. Lührin (2018, 464) tutkimuksessa ilmenee myös vanhempien vaikutus lastensa taloustaitojen kehittymiseen ja arvojen omaksumiseen. Eräs vanhempi havainnollisti asiaa kuvailemalla, että hänen tyttärensä seuraa tarjouksia, koska hän on näyttänyt tyttärelleen mallia ja aina seurannut tarjouksia tarkkaan. Vastaavasti eräs nuori kertoi, että hänelle säästäminen on tärkeää, koska säästäminen oli tärkeää myös hänen isälleen. (Lühr 2018, 464.)

Romon (2011, 279) tutkimus osoittaa, että vanhemmat voivat muuttaa käytösmallejaan ja ylisukupolvinen puhumattomuuden kierre on mahdollista katkaista. Osa vanhemmista oli itse kokenut lapsina sen, ettei heille jaettu tietoja talousasioista ja he eivät halunneet lapsilleen samaa kokemusta. He haluavat puhua lapsilleen perheen talousasioista erityisesti siksi, että jos taloudellisessa tilanteessa tapahtuu yllättävä muutos, sen vaikutukset eivät tulisi lapsille niin suurena yllätyksenä. Eräs haastateltava kertoi, että hänen lapsuudessaan ei puhuttu ollenkaan perheen talousasioista ja hän edelleen muistaa tilanteita, jolloin hän on elänyt epätietoisuudessa tulevista tapahtumista. Hän kertoi, ettei halua lapsiensa joutuvan kokemaan samaa avuttomuutta, jos taloudellinen tilanne muuttuukin yllättäen huonompaan. Toinen vanhempi vastaavasti kuvasi, että lapsena hänellä ei ollut minkäänlaista käsitystä perheensä rahatilanteesta. Hän kertoi kokeneensa, ettei tiennyt oliko hänen perheensä varakas vai oliko seuraavaa ruokailua edes luvassa. Vanhempien sanoessa hänelle, että jotain asiaa ei voida ostaa, hänellä ei ollut ymmärrystä siitä, johtuiko se rahan puutteesta, vai eivätkö vanhemmat vain halunneet ostaa sitä. Nyt hän on avoin lapselleen perheen taloudellisesta tilanteesta, koska ei halua lapsensa kokevan samaa ahdistusta ja epätietoisuutta, jota itse lapsena koki. (Romo ym. 2011, 277.)

LeBaronin ym. (2018) tutkimuksessa nuoret kokivat, että perheen talousasioista tietäminen olisi auttanut heitä kehittämään omia taloustaitoja aikuisuutta varten. Haastateltavat ilmaisivat erityisesti, että he olisivat toivoneet vanhempiensa kertovan heille avoimemmin perheen budjetista. Eräs nuori kertoi, että hänen vanhemmillaan oli perhebudjetti, mutta hän ei saanut tietää sen sisältöä. Hänen mielestään olisi ollut kiinnostavaa nähdä miten ja millaisen budjetin vanhemmat ovat laatineet ja näin hän olisi voinut havainnoida esimerkiksi paljonko perhe

käyttää rahaa ruokaan. (LeBaron ym. 2018, 288.) Lisäksi nuoret uskoivat, että perheen budjetin näkeminen ja suunnittelun seuraaminen olisi antanut hyvää käytännönopetusta omaan taloudenhallintaan tulevaisuutta ajatellen. Moni nuorista korosti budjetoinnin tärkeyttä ja eräs haastateltava koki, että budjetointi on kaikkien taloustaitojen perusta, koska se voi estää yli varojen elämistä ja auttaa seuraamaan kaikkea taloudellista toimintaa. Osa haastateltavista uskoi, että he olisivat nyt nuorina aikuisina taloudellisesti paremmassa tilanteessa, jos he olisivat oppineet budjetoimaan jo lapsina. (LeBaron ym. 2018, 288.)

Haastateltavat kuvasivat ristiriitaa siitä, että heidän vanhempansa kehottivat heitä budjetoimaan omia viikkorahojaan, mutta eivät kuitenkaan näyttäneet heille, miten itse budjetoivat (LeBaron ym. 2018, 288). Vastaavasti McNeillin ja Turnerin (2013, 129) tutkimuksessa eräs vanhempi ilmaisi huoltaan siitä, että hänen lapsensa, tässä vaiheessa nuori aikuinen, ei budjetoinut omia tulojaan ja menojaan. Nuori oli äitinsä mielestä huolimaton rahan käyttäjä. Kyseinen äiti kuitenkin kertoi haastattelussa, että hän ei itsekään budjetoivut omia tulojaan ja menojaan. (McNeill & Turner 2013, 129.)

Vanhemmilta välittyä lapsille paljon talousasioihin liittyviä käytäntöjä sekä arvoja ja yksi niistä on LeBaronin ym. (2020, 458) mukaan nimenomaan tulojen ja menojen budjetointi. Näyttämällä lapselle mallia oman talouden hoitamisesta, vanhempi voi luoda pohjaa lapsen omien talousasioiden hoitotaitoihin aikuisena. Eräs nuori kertoi, että oli silmiä avaava ja opettavainen kokemus kuulla vanhemmilta, paljonko perheessä oli tuloja ja menoja. (LeBaron 2018, 225.) Hän kertoi oppineensa näin, miten kallista kaikki on ja miksi on tärkeää budjetoida se, paljonko rahaa menee eri asioihin (LeBaron 2018, 226). Moni nuori ilmaisi, että koki budjetointiopetuksen puutteen ja perheen talousasioista puuhattomuuden johtaneen heidän heikompiin taloustaitoihinsa aikuisuudessa. Eräs haastateltava koki joutuneensa opettelemaan kaikki raha-asiat itse, josta hänelle seurasi taloudellisia menetyksiä. (LeBaron ym. 2018, 288.) Eräs osallistuja esimerkiksi kertoi, että hän olisi voinut ottaa puolet vähemmän opintolainaa, jos olisi oppinut budjetoimaan jo lapsena. Suuren lainan takia hänellä oli nyt taloudellisesti haastavampi tilanne. (LeBaron 2018, 224.)

Perheen talousasioista on hyödyllistä puhua lapsen kanssa myös siksi, että siten voi välttää vääristyneen kuvan syntymisen. Lapselle voi muodostua vääristynyt tai liian helppo kuva raha-asioista, jos hän ei ole oppinut arjen kuluihin kuuluvista asioista kotona ennen omilleen muuttoa. (LeBaron 2018, 229.) LeBaronin ym. (2018, 229) tutkimuksessa eräs haastateltu nuori totesi, että hän uskoo vanhempiensa antaneen perheen taloudellisesta tilanteesta

paremman kuvan, kuin se oikeasti oli, jotta lapset eivät murehtisi talousasioita. Itsenäistyessä totuus tulee viimeistään vastaan ja nuori ymmärtää, että asiat eivät olekaan niin helppoja kuin hän oli kuvitellut. Nuori kertoo toivovansa, että hänen vanhempansa eivät olisi antaneet hänelle niin helppoa kuvaa raha-asioista. (LeBaron 2018, 229.)

Useat osallistujat ilmaisivat, että he olisivat myös toivoneet, että he olisivat lapsina saaneet osallistua perheen budjetoinnin seurannan ja suunnittelun lisäksi perheen yhteisten säästötavoitteiden suunnitteluun. Eräs nuori kertoi, että hänen vanhempansa eivät jakaneet mitään perheen talouteen liittyviä yksityiskohtia, mutta hänen mielestään olisi ollut hyvä, jos perheellä olisi ollut yhteinen säästötavoite, vaikkapa lomamatka, johon sekä vanhemmat ja lapset säästävät. Hän ajatteli, että loma olisi silloin ollut myös palkitsevampi kokemus lapsille, kun he olisivat saaneet osallistua taloudellisesti sen toteuttamiseen osallistumalla perheen yhteisiin säästötavoitteisiin. (LeBaron ym. 2018, 228.)

Eräs haastateltava nuori kertoi, että usean vuoden ajan heidän perheessään lapset ovat osallistuneet vanhempien järjestämiin talouskokouksiin, jossa käydään läpi perheen budjettia. Tällöin vanhemmat ovat jakaneet lapsilleen tarkkoja lukuja perheen tuloista ja menoista. Nuori kertoi olleensa sisarustensa kanssa hyvin yllättyneitä siitä, paljonko rahaa meni kuukausittain esimerkiksi asumiseen. Perheen talouskokouksissa vanhemmat kertoivat, paljonko he laittoivat rahaa säästöön kuukaudessa, kuinka paljon meni perheenjäsenten harrastuksiin ja esimerkiksi jätteidenkeräyspalveluihin. Nuoren mukaan näiden todellisten elinkustannusten näkeminen oli hänelle silmiä avaava kokemus. Hän ja hänen sisaruksensa eivät päässeet tekemään paljoakaan päätöksiä talouskokouksissa, mutta he keskustelivat yhdessä perheenä siitä, miten koko perhe voisi säästää, esimerkiksi sähkönkulutuksessa. (LeBaron 2020, 457.) Vastaavasti useat muut nuoret kertoivat, että perheen budjetin jakaminen lasten kanssa voisi auttaa lapsia hahmottamaan millaisia perheen tyypilliset tulot ja menot ovat sekä mihin perheessä säästettiin tai haluttaisiin säästää, jos se olisi mahdollista. Tämä olisi luonut lapsille myös realistisia käsityksiä tulevaisuutta varten. (LeBaron 2018, 229.)

Budjetoinnin lisäksi osa vanhemmista ja lapsista kertoi, että perheissä keskusteltiin esimerkiksi vanhempien palkasta ja asumiskustannuksista (Luhr 2018, 467). Eräs LeBaronin ym. (2020, 457) tutkimukseen haastateltu nuori kertoi, että hänen vanhempansa kertoivat aina loppuvuodesta lapsilleen, paljonko vanhemmat olivat tienanneet vuoden aikana. Vanhempien tarkoituksena oli, että lapset saisivat tietää, paljonko vanhemmat tienasivat ja mihin rahat oli

käytetty. Lapset pääsivät myös osallistumaan keskusteluihin, joissa vanhemmat tekivät rahankäyttökohteisiin liittyviä päätöksiä. Nuori kertoi, että hän koki hyödylliseksi päästessään tilanteen tasalle perheen tuloista ja menoista. Hän kertoo ihmetelleensä aluksi vanhempiensa päätöstä osallistaa lapset mukaan perheen talouskeskusteluihin, mutta uskoi vanhempiensa haluavan tällä tavalla opettaa lapsille talousasioista. Lisäksi hän uskoi vanhempiensa ajattelevan perheen talousasioiden kuuluivan koko perheelle, ei vain aikuisille. (LeBaron ym. 2020, 457.)

LeBaron ym. (2020, 457) tutkimuksen mukaan moni nuori koki hyödylliseksi sen, että heidät osallistettiin perheen talousasioita koskevaan päätöksentekoon. Eräs nuori kertoi, että hänen vanhempansa oli esitellyt lapsilleen perheen asuntolainaa, säästöjä ja taloudellisia tulevaisuudensuunnitelmia. Vanhemmat kysyivät lapsilta, olivatko päätökset ja suunnitelmat heidän mielestään hyviä ja koko perhe kävi suunnitelmaa läpi ennen päätöksen tekoa selvittääkseen, syntyisikö päätöksestä säästöä vai ei. (LeBaron ym. 2020, 457.) Osa Romon (2011, 274) tutkimukseen osallistuvista vanhemmista totesi, että he haluavat lasten olevan tietoisia jokapäiväisten asioiden hinnoista ja säästämisen tärkeydestä. Vanhemmat uskoivat, että perheen taloudellisten yksityiskohtien jakamisesta olisi lapselle enemmän hyötyä, kuin haittaa (Romo 2011, 274). Romon ja Vangelistin (2014, 205) tutkimuksessa eräs 14-vuotias totesi, että hänen vanhempansa eivät koskaan ole pitäneet rahaa aiheena, josta ei voi puhua. Hänen mielestä avoimuus oli hyvä asia, koska jos vanhemmat eivät koskaan puhuisi hänelle raha-asioista, heidän tulisi hänen mielestään hoitaa hänen talousasioitaan myös, kun hän on aikuinen. Hän näki siis nimenomaan vanhemman velvollisuudeksi opettaa lapselleen taloustaitoja lapsuuden aikana. Hänen mielestään on tärkeää, että lapset saavat päättää omista rahoistaan jo nuorella iällä, tai he eivät koskaan kunnolla aikuistu. (Romo & Vangelisti 2014, 205.)

Eräs nuori kertoi oppineensa tekemään järkeviä taloudellisia ratkaisuja perheen talouskokousten ansiosta. Hän kertoi vanhempiensa osallistaneen lapsensa käytetyn auton ostoon. Lapset eivät siis itse päättäneet, mikä auto perheeseen ostetaan, mutta he olivat mukana oppimassa, seuraamassa ostoprosessia ja kertomassa mielipiteensä. Hän kertoi oppineensa, että auton osto oli prosessi, joka sisältää suunnittelua ja pohdintaa, eikä kyse ole pelkästä yksittäisestä ostotapahtumasta. Nuori kertoi ymmärtäneensä, että käytettyä autoa ostaessa pitää selvittää auton hinta, kunto, malli ja ajokilometrit ja niiden pohjalta vasta tehdä ostopäätös. (LeBaron 2020, 457.)

Osa nuorista, joiden kotona ei järjestetty talouskokouksia, kertoivat toivoneensa, että olisivat päässeet osallistumaan sellaisiin (LeBaron ym. 2018, 227). He toivoivat, että perheessä olisi ollut perhekokouksia, joissa olisi käsitelty perheen raha-asioita, heille olisi kerrottu esimerkiksi perheen budjetista, vanhempien eläkesäästöistä, veloista, sijoituksista sekä siitä, miten verot ja laskut maksetaan (LeBaron ym. 2018, 227) ja miten veroilmoitus täytetään (LeBaron ym. 2018, 223). LeBaronin ym. (2018, 227) mukaan nuoret vaikuttivat toivovan, että talousasioista olisi keskustelut jatkuvasti vuosien saatossa, eikä niin, että kyseessä olisi kertaluontoinen tapahtuma.

Eräs nuori totesi, että vaikka tietoa talousasioiden hoitamisesta pystyy hankkimaan myös itse, olisi kokemus ollut opettavaisempi, jos tiedon olisi saanut suoraan vanhemmalta. Lapset saattoivat esimerkiksi etsiä internetistä vanhempiensa ammattien keskimääräisiä palkkoja, koska vanhemmat eivät itse halunneet kertoa heille paljonko he tienasivat. (LeBaron 2018, 227.) Osa nuorista kertoi, että heille selitettiin vanhempien toimesta tavanomaisia taloudellisia asioita, mutta heillä ei ollut käsitystä, miten ne käytännössä toimivat. Esimerkiksi laskujen maksun suhteen vanhemmat saattoivat kertoa, että heidän tililtään meni automaattiset veloitukset säännöllisistä laskuista. Nuoret olisivat toivoneet voivansa saada yksityiskohtaista havainnollistusta siitä, miten lasku käytännössä maksetaan tai miten automaattinen veloitus luodaan. Nuoria myös harmitti, että vanhemmat eivät olleet jakaneet heidän kanssaan osaamistaan sijoittamisesta. Eräs haastateltava kertoi vanhempansa sijoittaneen koko työuransa ajan, mutta hän ei opettanut asiasta mitään lapselleen. (LeBaron 2018, 223.)

Moni nuori toivoi, että vanhemmat olisivat antaneet heille enemmän taloudellista vastuuta lapsena, jotta he olisivat käytännön kautta voineet oppia hyödyllisiä taitoja (LeBaron 2018, 225). Vaikka vanhemmat olisivat itse näyttäneet miten he budjetoivat perheen rahat, nuoret olisivat toivoneet lisäksi vastuuta rahankäytöstä ja olisivat halunneet harjoitella vanhempien kanssa omia taloustaitojaan käytännössä pelkän seuraannan lisäksi. Onkin syytä huomioda, että keskustelujen lisäksi taloustaidot kehittyvät myös käytännönkokemusten kautta. (LeBaron 2018, 226.) LeBaronin ym. (2020, 460) tutkimuksen mukaan myös lasten osallistaminen taloudellisten päätösten tekoon on tehokas tapa kehittää lapsen taloustaitoja. Tämä pätee erityisesti teinien kanssa, joilla on pian runsaasti omia merkittäviä taloudellisia päätöksiä tehtävänä (LeBaron 2020, 460).

Romon (2011, 275) tutkimuksessa jotkut vanhemmat kertoivat kokevansa talousasioista puhumisen epämuikavaksi, mutta he tekivät poikkeuksia, jos kokivat tiedon olevan lapsen

kannalta oleellinen. Eräs vanhemmista totesi, että hänestä tuntuisi epämukavalta jakaa lapselleen tietoja perheen talousasioista, ellei lapsella olisi jokin syy saada tietää asiasta. Tällaiseksi syyksi hän kertoi esimerkiksi sen, olisiko lapsi vanhempien tulojen perusteella oikeutettu taloudelliseen avustukseen korkeakouluopintojen aikana. Jotkut vanhemmat puolestaan halusivat kertoa lapsilleen sellaisista talousasioista, joita lasten tulisi tietää, kun vanhemmat kuolevat. He halusivat esimerkiksi lasten tietävän millaisia velvollisuuksia ja kuluja liittyy perheen tilan ylläpitämiseen, jonka lapset perisivät. (Romo 2011, 275.)

4.2.3 Talouspuhe synnyttää luottamusta

Moni vanhempi toi myös esiin luottamuksen rakentamisen syyksi sille, miksi he puhuivat lapsilleen perheen talousasioista (Romo 2011; McNeill & Turner 2013; LeBaron ym. 2020; LeBaron ym. 2018). Eräs vanhempi kuvaa, että hän halusi osallistaa lapsensa perheen talousasioiden suunnitteluun, koska hän näki lapsensa tasavertaisena perheenjäsenenä vanhempien ohella. Siten lapsella olisi oikeus tietää perheen tuloista ja menoista (Romo 2011, 277). Vanhemmat kokivat ja toivoivat, että kun lapsi tietää, että vanhempi on hänelle rehellinen talousasioista, myös lapsi kokee tulevaisuudessa voivansa vastaavasti olla rehellinen vanhemmilleen raha-asioista ja muista tärkeistä asioista (Romo 2011, 278). Vastaavasti McNeillin ja Turnerin (2013, 132) tutkimuksessa eräs haastateltu vanhempi kertoo, että haluaa olla lapselleen avoin perheen talousasioista ja odottaa samaa avoimuutta lapseltaan. Yksinhuoltajaäitinä hän on halunnut opettaa tyttärelleen, että naisten tulisi voida elättää itse itsensä, vaikka heillä olisi puoliso, koska taloudelliset ongelmat voivat aiheuttaa suurta ahdistusta, joten niitä kannattaa välttää (McNeill & Turner 2013, 132).

Osa LeBaronin ym. (2018, 229) tutkimukseen osallistuneista nuorista kertoi, että avoimen kommunikaation puute perheen talousasioista loi heille epämukavaa ilmapiiriä, stressiä, huolta ja luottamuksen puutetta. LeBaronin ym. (2020, 461) tutkimuksen mukaan vaikuttaa siltä, että lapset kokevat voivansa kääntyä vanhempiensa puoleen talouskysymysten kanssa silloin, kun lapsen ja vanhemman välinen suhde on hyvä ja kiintymyssuhde on vakaalla pohjalla. Lapselle voi olla hyödyllistä puhua perheen talousasioista myös siksi, että se voi kasvattaa hänen osallisuuden kokemustaan. Osa LeBaronin ym. (2018, 228) tutkimukseen osallistuneista nuorista vaikuttaa ajatelleen, että jos he olisivat voineet auttaa vanhempiaan taloudellisten haasteiden aikana ja päässeet itse osalliseksi tilanteen käsittelyä, heillä voisi olla paremmat taloustaidot nyt aikuisina. Eräs näin kuvaillut nuori totesi, että hänen mukaansa lasten ei tarvitse tietää kaikkia perheen talouteen liittyviä yksityiskohtia, mutta lasten tulisi

tietää ainakin suurin piirtein missä mennään. (LeBaron ym. 2018, 228.) Osa nuorista arvioi, että heidän vanhempansa eivät olleet puhuneet heille talousasioista, koska perheen taloustilanne ei ollut hyvä. Osallistujat kuitenkin toivoivat, että heille olisi kerrottu suoraan perheen taloustilanteesta, jotta he olisivat voineet kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta vaikean asian äärellä. He olisivat toivoneet voivansa olla yhtenäisenä perheenä osa ratkaisua, kun vaikeasta ajasta pyritään pääsemään eteenpäin. (LeBaron ym. 2018, 288.) Vastaavasti osa LeBaronin ym. (2018, 229) tutkimukseen osallistuneista nuorista kertoi, että avoimen kommunikaation puute loi heille epämukavaa ilmapiiriä, stressiä, huolta ja luottamuksen puutetta.

Vanhemman virheistä oppiminen ja heidän omien talouskokemusten kuuleminen luo myös luoda luottamusta vanhemman ja lapsen välillä. Osa vanhemmista kertoi lapsilleen omista talouskokemuksista ja aiemmista taloudellisista päätöksistä, jotka ovat kaduttaneet heitä (LeBaron ym. 2018; LeBaron ym. 2020; Romo 2011). LeBaronin ym. (2020, 457) tutkimuksessa huomattiin, että vanhemmat opettivat lapsilleen raha-asioita jakamalla omia talouskokemuksiaan, jotka sisälsivät sekä onnistumisia ja epäonnistumisia. Vastaavasti LeBaronin ym. (2018, 330) tutkimuksessa monet nuoret ilmaisivat toivovansa avoimempaa kommunikaatiota perheen talousasioita koskien. Avoin kommunikaatio vanhemman ja lapsen välillä antaa lapselle mahdollisuuden oppia turvallisessa ympäristössä hyviä ja huonoja esimerkkejä rahankäytöstä. Lapsi voi siis oppia vanhempiensa tekemistä virheistä sen sijaan, että lapsi itse toistaisi samat virheen myöhemmin. (LeBaron 2018, 330.) Lisäksi vanhempien sisarusten jakamat talouskokemukset olivat LeBaronin ym. (2020, 457) tutkimuksen mukaan hyödyllisiä nuoren taloustaitojen oppimisen kannalta.

Romon ja Vangelistin (2014, 205) tutkimuksessa haastatellut lapset uskoivat, että vanhemmat puhuivat heille avoimesti raha-asioista, koska vanhemmat eivät halunneet lastensa toistavan heidän virheitään. 11-vuotias haastateltava kertoi, että hänen isänsä puhuu hänelle talousasioista, koska isän mielestä on tärkeää, että lapsi oppii taloudenhallintaa, sillä hänen isänsä oli itse aiemmin epäonnistunut raha-asioidensa hoitamisessa. (Romo & Vangelisti 2014, 205.) Romon (2011, 276) tutkimuksessa vanhemmat kertoivat puhuvansa lapsilleen perheen talousasioista, koska muuten lapsista ei tule taloudellisesti itsenäisiä ja vastuullisia. Lisäksi he voivat välttää vanhempiensa tekemiä taloudellisia virheitä ja siten vähentää taloudellista epävarmuuden kokemusta. Eräs vanhempi kertoi aina olleensa rehellinen raha-asioistaan 13-vuotiaalle lapselleen, vaikka hänen kuvauksensa mukaan hänen taloudellinen tilanteensa on huono. Hän on kertonut lapselleen paljonko hän tienaa, paljonko hän on

sijoittanut ja paljonko hänellä on velkaa. Hän uskoo, että avoimella kommunikaatiolla lapsi oppii talousasioista ja henkilökohtaisten kokemusten jakaminen auttaa lasta tulevaisuudessa. Näin hänen lapsensa voisi olla mahdollisimman valmiina hoitamaan omia talousasioitaan aikuisena. (Romo 2011, 276.)

Moni vanhempi siis haluaa lapsen oppivan ja välttävän vanhempiansa taloudellisia virheitä. Eräs haastateltava kertoi, että hän on ollut lapselleen hyvin rehellinen ja avoin, koska ei halua hänen toistavan samoja virheitä eli saavan suuria luottokorttivelkoja. Hän kertoi lapselleen avoimesti myös siitä, kun hän alkoi käydä velanhallintaohjelmassa ja hänen lapsensa tiesi miksi perheellä ei siihen aikaan ollut paljoa rahaa. Vanhempi koki rehellisyyden reiluna lastaan kohtaan ja sillä hän halusi lapsen olevan tilanteen tasalla siitä, missä perheessä taloudellisesti mennään. Lisäksi hän halusi lapsensa osaavan välttää samoja virheitä luottokorttien kanssa. Hänen mielestään on parempi jakaa tietoa lapselle asiasta nyt, kun lapsi ei vielä pysty tekemään itse samoja virheitä, sen sijaan, että ottaisi riiksin ja odottaisi lapsen kasvavan vanhemmaksi, jolloin hän pystyisi jo toistamaan samat virheet luottokorttien kanssa. Vastaavia kokemuksia lapsilleen jakaneet vanhemmat ilmaisivat, että he halusivat kertoa talousasioistaan lapsille, jotta lapsilla olisi parempi ymmärrys rahasta ja lapset voisivat nyt ja aikuistuttuaan elää vähemmän stressaavaa ja taloudellisesti tasapainoisempaa elämää. Nämä vanhemmat kokivat hyödyllisemmäksi puhua perheen talousasioista lapsilleen, kuin jättää puhumatta, vaikka se tarkoitti omien taloudellisten epäonnistumisten myöntämistä. (Romo 2011, 276.)

LeBaronin ym. (2020, 460) tutkimuksessa havaittiin, että omien talouskokemusten jakaminen lasten kanssa oli hyvä tapa kehittää lapsen taloustaitoa. Vanhemmilla on tapana monesti vain opettaa ja luennoida asioista lapsille, mutta se ei aina ole tehokkain tapa, varsinkaan teinien kanssa. Sen sijaan omien talouskokemusten, virheiden ja niistä oppiman kertominen voi olla paljon tehokkaampaa. Lapset voivat oppia tärkeitä asioita vanhempien hyvistä ja huonoista talouskokemuksista. Omia kokemuksiaan jakamalla vanhempi voi kuvailla lapselleen omia taloudellisia onnistumisia ja epäonnistumisia, keskustella näistä kokemuksista ja kertoa mitä he olisivat toivoneet tehneensä toisin. Tarinat voivat olla hyvin opettavaisia, synnyttää luottamusta ja perhe voi yhdessä pohtia mitä lapset voivat oppia näistä tarinoista. (LeBaron ym. 2020, 461.)

4.2.4 Luokkaerojen ja taloudellisen tilanteen vaikutus talouspuheeseen

Luokkaerojen ja taloudellisen tilanteen vaikutukset nousivat esiin myös talouspuheen hyötyjä koskevana teemana (Luhr 2018; Romo 2011). Luhrin (2018, 457) tutkimuksessa havaittiin, että keskiluokkaiset vanhemmat opettivat lapsilleen aktiivisemmin talousasioista, kuin työväenluokkaiset. Keskiluokkaiset vanhemmat näkivät talousasiat teemoina, joita heidän oli mahdollista opettaa lapsilleen ja samalla tutustuttaa lapsia taloudellisiin instituutioihin ja käytäntöihin (Luhr 2018, 463). Työväenluokkaiset vanhemmat puolestaan kokivat usein olevansa heikosti varustautuneita opettamaan talousasioista ja kokivat enemmän tarvetta suojella lapsiaan talousasioilta. Aikuisuudessa keskiluokkaiset nuoret kokivat talousasioiden hoidon helpommaksi, kuin työväenluokkaiset, jotka kokivat suurempaa epävarmuutta ja joutuivat kamppailemaan puutteellisten taloustaitojen kanssa. (Luhr 2018, 257.) Toisaalta osa pienituloisten perheiden vanhemmista nimenomaan halusi keskustella lapsensa kanssa perheen talousasioista. Eräs vanhempi kuvasi asiaa niin, että uskoo avoimen keskustelu olevan tärkeämpää, kuin lasten suojeleminen heidän mahdollisilta huolilta liittyen omaan sosioekonomiseen asemaansa. (Romo 2011, 276.)

Luhrin (2018, 465) tutkimuksessa havaittiin, että osa keskiluokkaisista perheistä rutiininomaisesti keskusteli maksettavista laskuista, erityisesti silloin, kun he halusivat selittää lapsilleen miksi heillä ei ollut varaa ostaa jotakin tiettyä asiaa, jota lapset toivoivat. He eivät halunneet sivuuttaa lapsen kysymystä, vaan hyödynsivät nämä tilanteen perheen talousasioista keskusteluun (Luhr 2018, 465). Osa keskiluokkaisista vanhemmista ilmaisi katuvansa sitä, etteivät he olleet aloittaneet talouskasvatusta lapsilleen jo nuoremmalla iällä, koska he kokivat, että se olisi voinut vähentää nuorten vastuutonta rahankäyttöä vanhemmalla iällä (Luhr 2018, 466).

Luhrin (2018, 466) tutkimuksessa haastatellut työväenluokkaiset vanhemmat pyrkivät usein suojaamaan lastaan talousasioista ja sen takia vanhemmat eivät itse aloittaneet talouskeskusteluja, vaan odottivat, että lapsi aloittaa ne. Tämän seurauksena heidän talouskeskustelunsa olivat yleensä tilannekohtaisia, eivätkä ennaltaehkäiseviä. Lapset aloittivat keskusteluja esimerkiksi pyytämällä, että he ostaisivat jonkin tietyn asian. Vanhemmat olivat yleensä epämääräisiä vastauksissaan eivätkä kertoneet suoraan miksi kyseistä asiaa ei voida ostaa. Työväenluokkaiset vanhemmat olivat keskimäärin haluttomampia keskustelemaan talousasioista lastensa kanssa, kuin keskiluokkaiset vanhemmat. (Luhr 2018, 466.)

Luhrin (2018, 468) tutkimuksessa ilmeni, että moni työväenluokkainen lapsi tiesi perheensä heikosta taloustilanteesta, vaikka vanhemmat yrittivät sitä piilottaa. Moni nuori koki, että vielä aikuisuudessa heillä oli tällaisista kokemuksesta johtuvia pelkoja. Nämä pelot johtivat siihen, että he eivät uskaltaneet esimerkiksi ottaa lainaa tai hankkia luottokorttia. Nuoret kuvasivat pelkojen juontavan juurensa suoraan siitä, että he olivat havainnoineet vanhempiansa kamppailleen lainojen ja luottokorttivelkojen kanssa. (Luhr 2018, 468.) Pelko lainan ottamisesta on johtanut myös siihen, että nuoret eivät ole uskaltaneet ottaa opintolainaa, kun taas keskiluokkaiset nuoret ovat uskaltaneet ottaa lainaa voidakseen suorittaa tutkinnon (Luhr 2018, 470).

Monet työväenluokkaiset lapset kuvasivat omia taloustaitojaan vähättelevään tapaan, esimerkiksi toteamalla, että he eivät osaa säästää. He eivät myöskään olleet kovinkaan luottavaisia oman taloudellisen tulevaisuutensa suhteen. Kommentit vastasivat heidän vanhempiansa ajatuksia ja puheista heijastuu se, että rahaongelmat nähtiin yksilön omina heikkouksina ja osaamisen puutteina, eikä yhteiskunnan rakenteellisina ongelmina. (Luhr 2018, 469)

Keskiluokkaisten nuorten kokivat taloudellisen tulevaisuutensa pääasiassa lupaavana. Luhrin (2018, 469) tutkimuksessa havaittiinkin, että yhteiskuntaluokka vaikuttaa siihen, millaista talouskasvatusta vanhemmat lapsilleen antavat, koska he pyrkivät valmistelevaan lapsiaan hyvin erilaisiin taloudellisiin tulevaisuuksiin. Keskiluokkaiset vanhemmat olivat myös asennoituneet tukemaan lapsiaan taloudellisesti pidempään, kuin työväenluokkaiset. Keskiluokkaiset nuoret tiesivät myös voivansa tarpeen tullen pyytää perheeltään taloudellista tukea esimerkiksi opiskelujen aikana. Tämä myös mahdollisesti vähensi keskiluokkaisten nuorten taloudellista stressiään. (Luhr 2018, 469).

5 Pohdinta

Tässä osiossa käyn läpi tutkimuksissa ilmenneiden teemojen yhtäläisyyksiä aiemman tutkimuksen kanssa ja esitän omia pohdintoja vanhempien ja lasten välistä talouspuhetta koskien. Kirjallisuuskatsauksen tutkimusten sekä aiemman tutkimuksen välillä ei ilmennyt merkittäviä eroavaisuuksia, vaan tutkimukset olivat pääasiassa linjassa keskenään. Tutkimuskysymyksen välillä ilmeni kuitenkin kiinnostavana ilmiönä vanhempien jakautuneita näkemyksiä sen suhteen, puhuvatko he lapselleen perheen talousasioista vai eivät. Osa vanhemmista koki talouspuheen ja talouskasvatuksen ylipäätään epämukavana puheenaiheena, vastaavasti, kuin moni vanhempi kokee esimerkiksi seksuaalikasvatuksen (LeBaron ym. 2018, 330). Osa vanhemmista koki, että olemalla jakamatta lapselle taloudellisia tietoja, he voisivat säilyttää lapsen silmissä asemansa elättäjinään, eivätkä lapset väheksyisi heitä esimerkiksi pienen palkan takia (Romo 2011, 273). Romon (2011, 273) mukaan näille vanhemmille oli tärkeämpää turvata omaa auktoriteettiasemansa lasten silmissä, kuin jakaa lapselleen tietoja perheen talousasioista. Aiemmassa tutkimuksessa ei ilmennyt samalla tavalla kuvattua häpeän tunnetta ja pelkoa, jota osa Romon (2011) tutkimukseen osallistuneista vanhemmista koki pelätessään menettävänsä auktoriteettiaseman lapsen silmissä. Rahaan liittyy kuitenkin paljon psykologisia tekijöitä, kuten vallan tunteita, häpeää ja syyllisyyttä (Liesel 2014, 516). Lisäksi näiden vanhempien näkemysten taustalla voi olla taloudellisen ahdistuneisuuden ja stressin aiheuttamia tunteita ja pelkoja.

Osalla vanhemmista oli puolestaan täysin päinvastainen näkemys vanhempien ja lasten väliseen rahapuheeseen. He halusivat jakaa perheen talousasioita lapsilleen, jotta lapset oppisivat talousasioista ja voisivat suhtautua talousasioihin ilman stressiä. Nämä vanhemmat ajattelivat, että on hyödyllistä puhua perheen talousasioista lapsille, vaikka se voisi tarkoittaisi myös omien taloudellisten virheiden myöntämistä (Romo 2011, 276). Vanhempien pelko siitä, että lapset rikkoisivat kulttuurisia normeja rahan tabuluonteesta kertomalla perheen talousasioista ulkopuolisille (Romo 2011, 274), oli myös kiinnostava ilmiö. Taustalla voi olla ajatus siitä, että ei halua kasvattaa lasta ajattelemaan, että henkilökohtaisista talousasioista voisi puhua avoimesti muille ja sen takia lapselle ei haluta näyttää huonoa esimerkkiä puhumalla hänelle perheen talousasioista. Lapsi voidaan haluta kasvattaa noudattamaan yhteiskunnallisia normeja vaikenemalla henkilökohtaisista raha-asioista.

Useat vanhemmat toivat esiin huolta siitä, että talousasioista tietäminen aiheuttaisi lapsissa stressiä (Luhr 2018; LeBaron ym. 2018; Padilla ym. 2014; Romo & Vangelisti 2014; Romo

2011). Sama huoli esiintyi myös aiemmassa tutkimuksessa (Kallion & Hakovirta 2020; Fujin ym. 2024; Meersand 2012, 129). Taloudelliset ongelmat kuormittavat vanhempia (Kaittila ym. 2024, 33) ja voivat lisätä vanhempien kokemaa taloudellista ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta (Lin ym. 2022, 7; Chzhen ym. 2022, 122; Kallio & Hakovirta 2020). On mahdollista, että vanhemman omasta taloudellisesta ahdistuneisuudesta voi juontaa halu suojella lasta vastaavilta tunteilta ja kokemuksilta. Gillin (2019) tutkimuksessa jotkut lapset ovat ilmaisseet kokevansa, että heille jaetaan liikaa vastuuta perheen taloudellisesta päätöksenteosta. Kyseisessä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tarkemmin määritelty kokevatko lapset tämän vastuun aiheuttavan heissä stressiä (Gill 2019, 56). Kirjallisuuskatsauksen tutkimuksissa ei myöskään ilmennyt, että yksikään haastatteluihin osallistunut lapsi olisi ilmaissut kokemansa talouspuheen aiheuttavan stressiä tai muita negatiivisia tunteita. Sen sijaan moni osallistuja kertoi, että oli kokenut perheen talouspuheen hyödylliseksi, opettavaiseksi ja keskustelujen synnyttäneen luottamusta lapsen ja vanhemman välillä. Aineistossa oli vain yksi esimerkki siitä, että talousasioista kuuleminen aiheutti lapselle stressiä. Kyseessä oli 5- vuotias lapsi, joka oli sattumalta kuullut vanhempiensa puhuvan toisen vanhemman lomautuksesta, jolloin vanhemmat kertoivat lapselle asiasta tarkemmin (Romo 2011, 275). Kyseessä ei ollut lapsen itse kertoma kokemus, lapsi on ollut hyvin nuori eikä lomautuksesta kerrottu hänelle suoraan, vaan hän kuuli aluksi vanhempien keskustelun vahingossa. Tämän perusteella ei voi tehdä päätelmää siitä, miten lapsi olisi suhtautunut uutisiin vanhemman lomautuksesta, jos asiasta olisi kerrottu hänelle suoraan ja suunnitellusti. Sen sijaan kuvaus tapahtuneesta vastaa monen tutkimuksissa haastatellun lapsen ja nuoren kokemuksia siitä, että he kuuluivat ohimennen esimerkiksi talousongelmiin liittyviä puheluita eikä talousongelmista puhuttu heille suoraan. Nämä satunnaiset havainnot ilman avointa kommunikaatiota aiheutti lapsissa stressiä ja ahdistusta. (Luhr 2018, 468).

Tutkimuksissa oli myös kahteen leiriin jakautuneita näkemyksiä sen suhteen, kuuluvatko perheen talousasiat lapsille vai onko kyseessä vain vanhemmille kuuluva asia. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla ilmeni vanhempien ajatuksia siitä, että perheen talousasiat kuuluvat vain vanhemmille (Luhr 2018, 465; Romo 2011, 272). Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla ilmeni kuitenkin ajatuksia siitä, että perheen talousasiat kuuluvat yhtä lailla lapsille (LeBaron ym. 2020, 457), koska lapsi on tasavertainen perheenjäsen (Romo. 2011, 277). Puhumattomuuden taustalla voi olla vanhempien hyvä tarkoittava ajatus siitä, että lapsen ei tulisi murehtia talousasioista, vaan keskittyä olemaan lapsi. Katsauksen tutkimuksissa lapset ja nuoret kuitenkin itse kuvasivat nimenomaan toivovansa, että heille puhuttaisiin perheen

talousasioista, koska se kehittäisi heidän talousosaamistaan tulevaisuutta ajatellen (LeBaron ym. 2018; LeBaron ym. 2020; Romo & Vangelisti 2014) ja synnyttäisi luottamusta sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta varsinkin talousvaikeuksien aikana (LeBaron ym. 2018). Myös Lindberg ym. (2020, 814) kuvaavat tutkimuksessaan, että lapsi voi kokea vähemmän taloudellista stressiä, jos hänen on mahdollista keskustella talousasioista avoimesti perheen kesken. Vaikka tutkimuksissa ei ilmennyt lasten itsensä kuvaamia kokemuksia siitä, että talouspuhe olisi ollut kuormittavaa, edes taloudellisesti haastavina aikoina, on silti syytä muistaa, että talouspuhe voi olla laadultaan lasta kuormittavaa (Kong ym. 2012). Lapsi voi myös kokea olevansa osallistettu liikaa perheen talousasioiden hallintaan (Gill 2019, 56). Lasta kuormittavan talouspuheen tai talousasioihin osallistamisen yksityiskohdista olisi hyödyllistä saada lisää tutkittua tietoa, jotta lasta tukevan talouspuheen ja kuormittavan puheen rajapinta selkiytyisi. Näin voitaisiin saavuttaa talouspuheen perheelle tuottamat hyödyt ja samalla vähentää lasten kokemaa taloudellista stressiä.

LeBaronin ym. (2018, 228) tutkimuksessa osa nuorista ilmaisi, että he olisivat halunneet auttaa vanhempiaan taloudellisten haasteiden aikana ja he olisivat toivoneet, että heidät olisi osallistettu perheen taloudellisen tilanteen käsittelyyn. Tämä herättää pohtimaan, onko tällainen reaktio lapselta juuri sellainen, jota jotkut vanhemmat haluavat välttää, koska kokevat, että lapsen ei tulisi vaivata itseään perheen talousasioilla vaan keskittyä omaan elämäänsä (Luhr 2018, 465; Romo 2011, 272)? Tulkitsevatko vanhemmat tällaisen reaktion kertovan siitä, että lapsi on kuormittunut perheen taloudellisesta tilanteesta? Lapset itse kuvaavat tunteen kuitenkin syntyneen nimenomaan siitä, että heille ei ole kerrottu perheen talousasioista suoraan ja he kokevat ulkopuolisuudentunnetta ja epätietoisuutta. Voi siis olla, että lapsen taloudellisen hyvinvoinnin kannalta olisi parempi päästä jollain tavalla osaksi haastavan taloudellisen tilanteen käsittelyä. Osa nuorista toi myös esiin omia ajatuksiaan siitä, miten lapset voisivat osallistua vaikeissakin taloustilanteissa ja kokea olevansa yhtä perheensä kanssa. LeBaronin ym. (2018, 228) tutkimuksessa eräs nuori toi esiin ajatuksen perheen yhteisestä säästötavoitteesta, joka voisi auttaa lasta tuntemaan olevansa osa tilanteen ratkaisua tai hallintaa. Tämän nuoren ajatusta voi muokata erilaisiin perheisiin ja taloudellisiin tilanteisiin. Tavoite voisi koskea esimerkiksi säästämistä johonkin perheen yhteiseen aktiviteettiin tai vaihtoehtoisesti olla perheen yhteinen projekti kulujen pienentämiseksi, esimerkiksi ruokahävikkiä vähentämällä tai sähkönkulutusta seuraamalla.

Tulosten perusteella ilmenee myös, että päättipä vanhempi puhua lapselleen talousasioista tai ei, taloustaidot välittyvät silti vanhemmilta lapselle (McNeil & Turner 2013, 129). Toisin

sanoen puhumattomuudella ja talousasioiden piilottamisella ei ole mahdollista luoda lapselle neutraalia kasvuympäristöä, jossa perheen talousasiat eivät vaikuttaisi lapseen. Jos talousasioista ei puhuta, lapsen taloustaidot muodostuvat joka tapauksessa, mutta perustuvat silloin hajanaisiin ja toisinaan virheellisiin tietoihin tai havaintoihin (Luhr 2018, 468). Romon ja Vangelistin (2014, 207) tutkimuksessa ilmeni, että pienetkin lapset osaavat jo havainnoida ja reflektoida vanhempiensa taloudellista toimintaa, sekä vanhemman asettamia rajoja talousasioista puhumiseen. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat nuorimmillaan 8-vuotiaita. Nuoret haastateltavat ilmaisivat, että vaikka taloustaitoja voi tuki opetella itse, esimerkiksi netistä, vanhemmalta saatu oppi ja havainnointi koetaan tehokkaammaksi, kuin perheen ulkopuolisten tahojen opetus (LeBaron 2018, 227). Myös aiemmassa tutkimuksessa on korostettu vanhemman ainutlaatuista roolia lapsen taloustaitojen kehittämisessä (Silinskas ym. 2013; Drever ym. 2015; Agnew ym. 2018; Serido ym. 2010; Sabri ym. 2010; Fan ym. 2022; Fletcher & Wright 2024). Vanhemmilla voi olla ajatus, että lapset oppivat tarvittavat taloustaidot koulussa, mutta jo aiemman tutkimuksen pohjalta on todettu, että vanhempien ja lapsen välinen talouspuhe on tehokkaampaa, kuin koulussa pidettävä talouskasvatus (Agew 2018, 429). Tämä voi johtua lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta, joka on lapselle hyvin merkityksellinen ja sen seurauksena lapsi omaksuu sekä ottaa mallia vanhempansa toiminnasta myös talousasioissa. Lisäksi vanhempien vaikutus vähenee, mutta jatkuu edelleen sen jälkeen, kun lapsi aikuistuu ja muuttaa omilleen (McNeillin ja Turner 2013, 129), kuten myös Seridon ym. (2010, 435) tutkimuksessa todettiin.

Tutkielman aineistossa ilmeni tutkimuskysymysten tulosten lisäksi myös tutkijoiden kokoamia näkemyksiä siitä, millainen talous- ja rahapuhe tukee lapsen hyvinvointia. LeBaronin ym. (2018, 229) mukaan talouskasvatuksen tulisi olla jatkuvasti osana arkea ja muuta kasvatusta sen sijaan, että kyseessä olisi kertaluontoinen keskustelu. Lisäksi avoin kommunikaatio antaa lapselle mahdollisuuden oppia talousasioista turvallisessa ympäristössä (LeBaron ym. 2018, 330). LeBaronin ym. (2020, 460) mukaan vanhemmilla on tapana monesti luennoida lapsille, mutta se ei aina ole tehokkain tapa opettaa, varsinkaan teini-ikäisten kanssa. Sen sijaan omien talouskokemusten, virheiden ja niistä oppiman kertominen voi olla paljon tehokkaampaa. Omia kokemuksia kertomalla vanhempi voi jakaa lapselleen taloudellisia onnistumisia ja epäonnistumisia, keskustella näistä kokemuksista ja kertoa mitä hän olisi toivonut tehneensä toisin. (LeBaron ym. 2020, 461.) Opettamalla lapselle talousasioista ennen, kun hän itse esimerkiksi voi saada luottokortin, voi parhaimmillaan ehkäistä lasta tekemästä suuriakin taloudellisia virheitä ja ehkäistä velkaantumisen riskiä

(Romo 2011, 276). Romon ja Vangelistin (2014, 207) mukaansa vanhempien olisi hyödyllistä pohtia tarkkaan perheen talousasioista puhumista ja puhumattomuutta, koska lapset osaavat yllättävän hyvin analysoida kumpaakin linjausta. He kannustavat vanhempia johdonmukaisuuteen omissa linjauksissaan ja toiminnassaan talouskasvatuksen suhteen (Romon & Vangelisti 2014, 207).

Vanhemmat kertoivat myös, että heillä oli vaikeuksia saada lapsi kiinnostuneeksi talouskeskusteluista (Padilla ym. 2025). LeBaronin ym. (2020, 461) tutkimuksesta löytyy ehdotuksia tällaiseen tilanteeseen. Lapset sisäistävät uutta tietoa ja arvoja paremmin silloin, kun lapsi on keskustelun keskiössä tai lapsi itse aloittaa keskustelun. Jos lapset eivät aloita keskustelua itse, vanhemmat voivat osallistaa lapsia taloudellisten päätösten tekoon, esimerkiksi ruokakaupassa. Näin talouskeskusteluista saa lapsikeskeisen, vaikka vanhempi olisi aloittanut keskustelun. (LeBaron ym. 2020, 461.) Lasten osallistaminen taloudellisten päätösten tekoon on tehokas tapa erityisesti teinien kanssa, joilla on kohta runsaasti merkittäviä taloudellisia päätöksiä tehtävänä (LeBaron 2020, 460).

Aiemman tutkimuksen perusteella ilmeni, että osa vanhemmista kontrolloi sitä, miten lapsi käyttää omia rahojaan (Furrebøe ym. 2023, 82). Silinskasin ym. (2023, 615) mukaan vanhemman ei kannattaisi kontrolloida lapsen rahankäyttöä, sillä hyvästä tarkoituksesta huolimatta vanhemman väliintulo rajoittaa lapsen itsenäisyyttä ja näin heikentää talouslukutaidon kehittymistä. Rajoittavan talouskasvatuksen sijaan talouspuheen tulisi olla positiivista ja kannustavaa (Drever ym. 2015, 21). Asiaa käsiteltiin myös kirjallisuuskatsauksen tutkimuksissa (McNeill & Turner 2013; LeBaron ym. 2018). McNeill ja Turner (2013, 135) toteavat, että vanhemmat voivat tukea lasta omassa rahankäytössä ja kertoa hänelle oman mielipiteensä lapsen suunnittelema ostoksesta, jos lapsi vanhemman näkemystä haluaa. Myös LeBaron ym. (2018, 330) suosittelevat vanhemmille, että lapset saisivat opetella mahdollisimman itsenäistä toimintaa rahan kanssa ja oppia omista talousvirheistään nuorella iällä. Antamalla lapselle jo pienenä mahdollisuuden tehdä, kokeilla ja oppia omista päätöksistään, suojaa se heitä suuremmilta taloudellisilta seurauksilta vanhemmalla iällä ja suuremmilla summilla. Heidän mukaan vanhemmat eivät aina osaa huomioida lapsen omaa taloudellista tulevaisuutta ja hänen sitä varten tarvitsemia taloustaitoja. Vanhemmalta voi puuttua luottamus ja usko lapsen osaamiseen ja tämän takia lapselle ei anneta mahdollisuutta kehittää omia taloustaitojaan eikä hän saa olla vastuussa omista rahoistaan. (LeBaron 2018, 330).

Kirjallisuuskatsauksen tutkimuksissa ilmeni myös joidenkin vanhempien ajatus siitä, että he eivät uskoneet lastensa ymmärtävän perheen talousasioista, vaikka niistä yrittäisi lapsen kanssa keskustella (Luhr 2018; Romo 2011; Romo & Vangelisti 2014). Ilmiö ilmeni myös aiemmassa tutkimuksessa (Meersand 2012, 129). Tämä aihe on mielenkiintoinen ja herättää kysymyksen siitä, milloin nämä vanhemmat ajattelevat lapsen olevan sen verran vanha, että hän ymmärtää talousasioista. Esimerkiksi Luhrin (2018, 465) tutkimuksen lapset olivat 17-19-vuotiaita, eli osa heistä oli jo aikuisia, mutta vanhemmat perustelivat puhumattomuuttaan silti sillä, että lapset eivät selityksistä huolimatta ymmärtäisi esimerkiksi mitä yrityksen konkurssi tarkoittaa. Tämä voi olla kytköksissä LeBaronin ym. (2018, 330) esittämään ajatukseen siitä, että vanhemmilta voi puuttua luottamusta ja uskoa lapsen osaamiseen. Lisäksi myös tässä yhteydessä vanhemmille suunnatut selkeät ohjeet ja neuvot sen suhteen, miten eri ikäisten lasten kanssa voi keskustella talousasioista olisivat hyödyllisiä. Voisiko konkurssista esimerkiksi keskustella yksinkertaistetulla tavalla tai nuorelle käytännönläheisempien esimerkkien avulla, jos tuntuu että teinin on vaikea ymmärtää vanhemman käyttämiä sanoja, ilmauksia ja esimerkkejä?

Talospuheen ja taloudellisten ongelmien ylisukupolvisuus ilmeni myös kirjallisuuskatsauksen tutkimuksissa (Romo 2011; LeBaron ym 2018) sekä aiemmassa tutkimuksessa (Ilmakunnas ym. 2020). Esimerkiksi monet Romon (2011, 273) tutkimukseen osallistuneista vanhemmista olivat kasvaneet perheissä, joissa henkilökohtaisista raha-asioista ei puhuttu. He kertoivat ajatelleensa puhumattomuuden olevan ainoa toimintamalli ja etteivät he olleet missään vaiheessa kyseenalaistaneet omaa linjaustaan tai pohtineet, että lapselle voisikin puhua talousasioista (Romo 2011, 273–274). Toisaalta osa vanhemmista kertoi, että he olivat tietoisesti muuttaneet omaa toimintaansa ja alkaneet aktiivisesti puhua lapsilleen talousasioista, jotta ylisukupolvinen kierre tulisi katkaistua. Näille vanhemmille ei oltu omassa lapsuudessa puhuttu perheen talousasioista ja nyt he eivät halunneet lapsilleen samaa kokemusta. (Romo 2011, 279.) Myös LeBaron ym. (2018, 330) tuovat esiin tutkimuksessaan, että jos rahan tabumaisen aseman ulottuminen perheen sisään voitaisiin katkaista, tulevilla sukupolvilla voisi olla huomattavasti nykyistä parempi talouslukutaito.

Sosiaalityön näkökulmasta erityisesti tuloksissa ilmenneet yhteiskuntaluokkaan ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvät teemat ovat hyvin relevantteja, sillä sosiaalityön asiakkuudessa on myös Suomessa paljon pienituloisia perheitä. Merkittävä osa pienituloisisten perheiden vanhemmista pyrki piilottamaan talousasioista lapsiltaan (Luhr 2018) kun taas keskiluokkaisissa perheissä keskusteltiin enemmän talousasioista, vaikka

taloudellinen tilanne olisi tilapäisesti ollut vaikea (Luhr 2018). Päinvastaisiakin ilmiöitä esiintyi ja moni pienituloisen vanhempi nimenomaan halusi opettaa lastaan ja valmistella heitä pärjäämään taloudellisesti tulevaisuudessa. Osa heistä koki, että avoin keskustelu perheen talousasioista oli tärkeämpää, kuin lasten suojeleminen heidän mahdollisilta huolilta koskien heidän sosioekonomista asemaansa (Romo 2011, 276). Aiemmassa tutkimuksessa ilmeni vastaavasti, että lapset kokivat omien osallistumismahdollisuuksien puutteen olevan merkittävämpi tekijä lasten alhaisempaan subjektiiviseen hyvinvointiin, kuin perheen heikko taloudellinen tilanne yksinään (Gill 2019, 49). Tämä viittaa siihen, että pienituloisten perheiden lapset, jotka saavat kokea osallistuvansa perheen talousasioiden hoitoon jollain tavalla, kokevat mahdollisesti vähemmän stressiä, kuin sellaiset pienituloisten perheiden lapset, jotka lisäksi kokevat osallisuudenkokemuksen puutetta perheen talousasioissa.

Aikuistuesssa keskiluokkaiset ja talouskasvatusta kotona saaneet lapset kokivat talousasioiden hoidon helpommaksi, kuin työväenluokkaiset, joille ei myöskään oltu puhuttu kotona talousasioista. He kokivat nyt paljon epävarmuutta ja kamppailivat puutteellisten taloustaitojen kanssa (Luhr 2018, 257). Luhrin (2018, 468) tutkimuksessa ilmeni, että moni työväenluokkainen lapsi tiesi heikosta taloustilanteesta, vaikka vanhemmat yrittivät sitä heiltä piilottaa. Moni nuori koki, että aikuisuudessa heillä oli piilottelusta johtuvia pelkoja, jotka seurauksena he eivät uskaltaneet ottaa opintolainaa tai hankkia luottokorttia. (Luhr 2018, 468.) Näin ollen voi tehdä johtopäätöksen, että talouskasvatuksen puute tai laatu on voinut vaikuttaa jopa nuorten kouluttautumisasasteeseen aikuisuudessa ja siten voinut johtaa tulotason periytymiseen ylisukupolvisesti.

Työväenluokkaiset lapset kuvasivat omia taloustaitojaan vähättelevään tapaan, samoin kuin heidän vanhempansa. Luhrin (2018, 469) mukaan lasten puheista heijastuu se, että rahaongelmat nähtiin yksilön omina heikkouksina ja taitojen puutteina, eikä yhteiskunnallisina ja rakenteellisina ongelmina. Sama ilmiö ilmenee Bolinin (2016 a) tutkimuksessa, jossa talousvaikeuksia kokevat aiemmin hyvätuloisissa perheissä eläneet lapset näkivät talousongelmien johtuvan ulkoisista tekijöistä, kuten finanssikriisistä johtuvista irtisanomisista. Koko ikänsä köyhässä perheessä kasvaneet lapset kokivat köyhyyden henkilökohtaisempana ilmiönä ja siten kokivat myös enemmän häpeää tilanteesta (Bolin 2016 a; Bolin 2016 b). Sekä aiemmassa tutkimuksessa (Bolin 2016 a) ja kirjallisuuskatsauksen tuloksissa (Luhr 2018, 466) keskiluokkaiset lapset kokivat köyhyyden tai talousvaikeuksien olevan tilapäinen vaihe, kuin taas koko ikänsä pienituloisessa perheessä eläneet näkivät heikon taloudellisen tilanteen pysyvänä tilana. Erityisesti köyhyydestä kärsivien vanhempien

keskittyminen kuluu yleensä arjesta selviämiseen. Tämä voi näkyä myös vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa ja vuorovaikutuksessa (Kallio & Hakovirta 2020). Voi siis olla, että tämän takia pienituloiset vanhemmat eivät samalla tavalla koe pystyvänsä panostamaan talouskasvatukseen, talousvaikeuksien aiheuttaman ahdistuksen, häpeän tai stressin takia.

Taloussosiaalityön näkökulmasta olisi kiinnostavaa ja hyödyllistä selvittää, voisiko yhteiskuntaluokkien välistä eroa lasten taloustaidoissa kaventaa kotona saadun talouskasvatuksen lisäämisellä. Esimerkiksi Padillan ym. (2025, 16) tutkimuksessa vanhemmat testasivat perheen raha- ja talouspuheen edistämiseksi suunniteltua interventiota ja kuvasivat, ettei talousasioista puhuminen ollutkaan niin vaikea, kuin he olivat etukäteen ajatelleet. Tämä voi päteä myös muihin vanhempiin, jotka saisivat ohjeita ikätasoiisiin talouskeskusteluihin lasten kanssa. Talouspuhe voi tuntua luontevammalta sen jälkeen, kun sen on ensimmäisen kerran lapsen kanssa aloittanut ja jos vanhemman on mahdollista saada ohjeita tai tukea siihen, miten vaikeaa taloudellista tilannetta voi käydä lapsen kanssa läpi. Kuten jo aiemmin on todettu, rahaan kytkeytyy psykologisia tekijöitä, kuten syyllisyyttä, häpeää ja vallantunnetta (Liezelin 2014, 516) ja taloudellinen ahdistuneisuus kuormittaa monia vanhempia (Kaittä ym. 2024, 33). On siis ymmärrettävää, että aiheesta on vaikea puhua lapsen kanssa. Tutkielman aihe on saanut inspiraationsa tarpeesta selvittää, miten vanhempia voitaisiin tukea, kun he haluavat puhua lapsensa kanssa perheen taloudellisista haasteista. Padillan ym. (2025) tutkimuksessa vanhemmat ilmaisivat saman toiveen. Moni vanhempi haluaa puhua lapsilleen perheen talousasioista, mutta pelkää tekevänsä sen väärin ja kaipaisi tarkkoja ohjeita ikä- ja kehitystason mukaisiin keskusteluihin. Tämän takia mielestäni erityisesti taloudellisesti vaikeissa tilanteissa eläville vanhemmille tulisi olla selkeät tutkittuun tietoon pohjautuvat ohjeet ja enemmän tukea vaikeiden talousasioiden käsittelemiseksi lastensa kanssa.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa on nostettu esiin talouspuheen hyötyjä sekä lapselle ja vanhemmalle. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta on ilmennyt myös talouskasvatusta ja taloussosiaalityön tutkimusta koskeva tutkimusaukko. Tutkielman tulosten perusteella vanhemman ja lapsen välinen talouspuhe kasvattaa lapsen taloustaitoja, vähentää vanhemman ja lapsen kokemaa stressiä ja synnyttää luottamusta vanhemman ja lapsen välillä. Aiemman tutkimuksen pohjalta talouspuhe tai liiallinen perheen talousasioihin osallistaminen voi kuitenkin olla myös lasta kuormittavaa (Kong ym. 2012; Gill 2019), joten lapsen hyvinvointia tukevan ja lasta kuormittavan talouspuheen välisiä eroja tulisi selvittää tarkemmin.

6 Johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena on ollut selvittää, mistä syistä vanhemmat eivät puhu lapsilleen perheen talousasioista ja millaisia hyötyjä perheen talouspuheesta on. Tutkielma perustui seitsemään vertaisarvioituun artikkeliin, jotka sijoittuivat Yhdysvaltoihin ja Uuteen Seelantiin. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tulokset jakautuivat neljään pääteemaan: halu suojella lasta, talousasioista puhuminen on vaikeaa, raha-asiat ovat tabu, sekä yhteiskuntaluokan, taloudellisen tilanteen ja sukupuolen vaikutukset. Monet vanhemmat ilmaisivat haluavansa suojella lastaan perheen talousasioilta ja siksi eivät keskustelleet niistä lapsensa kanssa (Luhr 2018; LeBaron ym. 2018; Padilla ym. 2014; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011). Sama ilmiö ilmeni aiemmassa tutkimuksessa (Fuji ym. 2024). Osa vanhemmista koki talouspuheen vaikeaksi, koska vanhemmat eivät tieneet miten ja milloin aloittaa keskustelut, mikä on sopiva keskustelun taso ja syvyys lapsen ikä huomioiden sekä miten saada lapsi kiinnostumaan aiheesta (Padilla ym. 2025). Jotkut vanhemmat puolestaan kokivat omat taloustaitonsa heikoiksi ja siksi eivät halunneet puhua aiheesta lastensa kanssa (Luhr 2018; LeBaron ym. 2018). Osa vanhemmista ajatteli, että lapset ja nuoret eivät ymmärrä talouteen liittyviä keskusteluja, vaikka niitä yrittäisi lapselle selittää, joten talousasioista ei kannata puhua heidän kanssaan (Luhr 2018; Romo 2011; LeBaron 2018). Rahan tabumainen asema oli myös syynä sille, miksi vanhemmat eivät puhuneet talousasioista (Romo 2011; Padilla ym. 2024; Romo & Vangelisti 2014; LeBaron ym. 2018). Vanhemmat voivat hävetä tulotasoaan (Padilla ym. 2025, 8) tai he voivat pelätä, että lapsi kertoo perheen henkilökohtaisista raha-asioista ulkopuolisille (LeBaron 2018, 330; Romo 2011, 274).

Yhteiskuntaluokka, perheen taloudellinen tilanne ja sukupuoli vaikuttivat myös siihen, puhuttiinko talousasioista vai ei. Kulttuurien välillä on eroja sen suhteen, puhutaanko talousasioista enemmän tytöille vai pojille ja onko talouskasvattaja enemmän äiti vai isä. Sama ilmiö esiintyi kirjallisuuskatsauksen tuloksissa ja yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan vanhemmat puhuivat talousasioista enemmän pojille, kuin tytöille (Fletcherin & Wright 2024, 785). Sukupuoleen perustuvat ennakoasenteet voivat olla täysin tiedostamattomia (Romo & Vangelisti 2014, 208), joten niihin tulisi erikseen kiinnittää huomiota. Yhteiskuntaluokan ja taloudellisen tilanteen suhteen ilmeni, että erityisesti työväenluokkaiset vanhemmat olivat huolissaan siitä, että pystyvät pitämään salassa perheen taloushuolet (Luhr 2018, 463; Romo 2011, 272).

Toinen tutkimuskysymys käsitteli vanhemman ja lapsen välisen talouspuheen hyötyjä. Katsaukseen valikoituneiden artikkeleiden perusteella havaittiin, että tutkimuskysymyksen tulokset jakautuivat neljään pääteemaan, jotka olivat stressin väheneminen, taloustaitojen kehittyminen, luottamuksen syntyminen sekä yhteiskuntaluokan ja taloudellisen tilanteen vaikutukset. Stressin vähenemisen teema jakautui vielä kolmeen alateemaan, joista ensimmäinen oli lapsen kokema stressi (LeBaron ym. 2018; Luhr 2018; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011). Useassa tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmat, jotka pyrkivät piilottamaan lapseltaan tietoja perheen taloudellisesta tilanteesta, epäonnistuivat yrityksessään, sillä lapset itse kokivat tietävänsä piilotteluyrityksistä huolimatta perheen taloudellisista huolista (Romo 2011; Luhr 2018; LeBaron 2018). Lapset havainnoivat vanhempiansa käytöstä ja sen pohjalta loivat käsitystä perheen taloudellisesta tilanteesta (Luhr 2018, 468). Lapset ja nuoret arvioivat, että vanhemman talousvaikeuksien todistaminen yhdistettynä konkreettisen tiedon vähyyteen, syvensi heidän pelkojaan ja huoliaan (Luhr 2018, 468; LeBaron ym. 2018, 228). Aiempaan tutkimukseen peilaten, vanhemman tuottama talouspuhe voi myös olla luonteeltaan lasta kuormittavaa (Kong ym. 2012).

Kirjallisuuskatsauksen tutkimuksista tai aiemmasta tutkimuksesta ei selviä, onko laadultaan kuormittava talouspuhe lapsen näkökulmasta vähemmän kuormittava vaihtoehto, kuin perheen talousvaikeuksien todistaminen ilman avointa keskustelua, joka kirjallisuuskatsauksen perusteella aiheutti lapsissa stressiä, pelkoa ja ahdistusta (LeBaron ym. 2018; Luhr 2018; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011). Gillin (2019) tutkimukseen osallistuneista 14-vuotiaista englantilaisista lapsista 4 % koki, että heitä osallistetaan hieman liikaa tai liikaa perheen taloudelliseen päätöksentekoon. Lapsi voi siis kokea talouspuheen myös kuormittavaksi, vaikka Gillin (2019) tutkimuksesta ei kuitenkaan ilmene näiden lasten kokeman talouspuheen sisältöä eikä lasten ajatuksia asiasta ole tarkemmin selvitetty.

Talouspuheen todettiin myös voivan vähentää lapsen kokemaa stressiä aikuisuudessa, jos hänen taloustaitonsa ovat saaneet kehittyä jo lapsena ja hän on oppinut voivansa puhua raha-asioista avoimesti (Luhr 2018; LeBaron ym. 2018). Lisäksi talouspuhe voi vähentää vanhemman kokemaa stressiä, sillä hänen ei tarvitse muutenkin henkisesti kuormittavassa taloudellisessa tilanteessa yrittää vielä lisäksi piilotella tilannetta lapseltaan (Luhr 2018). Lapsen taloudellisen tuen tarve vanhemmilta täysi-ikäistymisen jälkeen voi myös olla pienempi, jos lapsi on saanut opetella taloustaitoja vanhemman kanssa (LeBaron ym. 2018). Lapset ja nuoret kokivat talouspuheen kehittäneen heidän taloustaitojaan (McNeill & Turner 2013; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011; Luhr 2018; LeBaron ym. 2018; LeBaron ym.

2020) ja synnyttäneen luottamusta vanhemman ja lapsen välillä (LeBaron ym. 2018). Moni nuori ilmaisi, ettei halua kokea jäävänsä ulkopuoliseksi vaikeina taloudellisina aikoina ja kertoi, että avoin keskustelu lisäsi osallisuudenkokemusta ja perheen yhtenäisyyttä vaikean tilanteen äärellä (LeBaron ym. 2018). Myös yhteiskuntaluokka ja perheen taloudellinen tilanne vaikuttivat talouspuheeseen. Luhrin (2018, 457) tutkimuksessa havaittiin, että keskiluokkaiset vanhemmat opettivat lapsilleen aktiivisemmin talousasioista kuin työväenluokkaiset. Aikuisuudessa keskiluokkaiset nuoret kokivat talousasioiden hoidon helpommaksi, kuin työväenluokkaiset, jotka kokivat enemmän stressiä puutteellisten taloustaitojen kanssa (Luhr 2018, 257).

Tutkielman aineisto painottuu vahvasti Yhdysvaltoihin, joka vaikuttaa tutkielman tulosten yleistettävyyteen. Tulokset eivät siis ole suoraan yleistettävissä suomalaisen kontekstiin. Aihetta ei ole kuitenkaan ole tutkittu Suomessa, joten tutkielman tulokset tarjoavat silti mielenkiintoista näkökulmaa suomalaiseen taloussosiaalityöhön ja korostavat tarvetta aiheen jatkotutkimukseen eurooppalaisessa tai suomalaisessa kontekstissa. Rajoitteena on myös syytä huomioida, että tutkielman kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston ulkopuolelle on voinut jäädä artikkeleita, jotka olisivat käsitelleet tätä aihetta ja tuoneet lisää näkemyksiä vanhemman ja lapsen väliseen talouspuheeseen.

Tutkielman tulosten johtopäätöksenä voidaan todeta, että perheen sisäinen talouspuhe on tärkeää ja hyödyllistä lapselle, koska se auttaa lasta kehittämään taloustaitojaan tulevaisuutta ajatellen (LeBaron ym. 2018, 224; LeBaron ym. 2020, 457), vähentää ahdistuneisuutta (Luhr 2018, 468) sekä stressiä ja keskustelut rakentavat luottamusta (Romo 2011; McNeill & Turner 2013; LeBaron ym. 2020). On kuitenkin syytä huomioida, että vaikka tutkielman tutkimuksissa ei ilmennyt lasten kuvauksia negatiivisista kokemuksista talouspuheen suhteen, on silti mahdollista, että vanhemman talouspuhe voi olla luonteeltaan lasta kuormittavaa. Tällaista voisi olla esimerkiksi ahdistuslähtöinen, lasta syyllistävä tai etukäteen suunnittelematon talouspuhe vaikeasta taloudellisesta tilanteesta. Sen sijaan suunniteltu, osallistava, keskustelunomainen ja avoin talouspuhe parantaa lapsen talousosaamista aikuisuutta varten ja voi johtaa stressittömämpään elämään lapsena ja aikuisena (LeBaron ym. 2018; Luhr 2018; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011).

Talousasioista puhumattomuus ei näiden tulosten perusteella ole vanhemman tai lapsen kannalta hyvä vaihtoehto, sillä se aiheutti monessa lapsessa stressiä, pelkoa ja ahdistusta (LeBaron ym. 2018; Luhr 2018; Romo & Vangelisti 2014; Romo 2011).

Kirjallisuuskatsauksen tutkimuksista tai aiemmasta tutkimuksesta ei selviä, onko laadultaan kuormittava talouspuhe lapsen näkökulmasta vähemmän kuormittava vaihtoehto, kuin perheen talousvaikeuksien todistaminen ilman avointa keskustelua. Tämä on aihe, johon taloussosiaalityössä tulisi syventyä enemmän, sillä avoimempi keskustelu perheen talousasioista voi ehkäistä talousongelmien ja taloudellisen ahdistuneisuuden ylisukupolvisuutta ja vähentää myös vanhempien kokemaa taloudellista ahdistuneisuutta. Lisäksi tulisi tarkemmin selvittää lapsen hyvinvointia tukevan ja lasta kuormittavan talouspuheen rajapintaa, jotta taloudellisia vaikeuksia kokevia vanhempia voidaan aiempaa paremmin tukea lasten kanssa käytäviä talouskeskusteluja koskien. Taloussosiaalityössä tavoitellaan yksilön taloudellista toimintakyvyn vahvistamista (Kaittä ym. 2024, 33) ja taloudellisen hyvinvoinnin edistämistä (Callahan ym. 2019). Vanhemman ja lapsen välinen talouspuhe voi parhaimmillaan edistää sekä vanhemman ja lapsen hyvinvointia ja vähentää taloudellista ahdistuneisuutta. Kuten LeBaron ym (2018, 330) toteavat, jos rahan tabumaisen aseman ulottuminen perheen sisään voitaisiin katkaista, tulevilla sukupolvilla voisi olla huomattavasti nykyistä paremmat taloustaidot. Taloussosiaalityö voisi rakenteellisena sosiaalityönä sekä yksilötason asiakastyössä pyrkiä edistämään sitä, että rahasta puhuminen ei olisi perheiden sisällä vastaavanlainen tabu.

Lähteet

- Agnew S. (2018) Empirical measurement of the financial socialisation of children by parents. *Young Consumers*. 2018;19(4), 421-431. <https://doi.org/10.1108/YC-07-2017-00717>
- Agnew, S., Maras, P., & Moon, A. (2018) Gender differences in financial socialization in the home - An exploratory study. *International Journal of Consumer Studies*, 42(3), 275-282. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12415>
- Ahamed, A. J., & Limbu, Y. B. (2024) Financial anxiety: a systematic review. *International Journal of Bank Marketing*, 42(7), 1666-1694. <https://doi.org/10.1108/IJBM-08-2023-0462>
- Alsemgeest, L. (2016) Talking about Money Is Taboo: Perceptions of Financial Planning Students and Implications for the Financial Planning Industry. *Industry & Higher Education*, 30(6), 394–401. <https://doi.org/10.1177/0950422216670065>
- Bolin, A. 2016 a. *Att få pengarna att räcka till som de brukar: Barns och ungas perspektiv på föräldrars arbetslöshet*. Trollhättan: Högskolan Väst. <http://www.diva-portal.org/smash/record>
- Bolin, A. 2016 b. Young Peoples Strategies for Handling Economic Adversity: Extending the Research Agenda, *Young - Nordic Journal of Youth Research* 24(4), 309-325. <https://10.1177/1103308816632125>
- Callahan, C., Frey, J. J., & Imboden, R. (2019) *The Routledge Handbook on Financial Social Work: Direct Practice with Vulnerable Populations*. [E-kirja] Milton: Routledge. <https://www.routledge.com/The-Routledge-Handbook-on-Financial-Social-Work-Direct-Practice-with-Vulnerable-Populations/>
- Chzhen, Y., Howarth, C., and Main, G. (2022) Deprivation and Intra-family Conflict: Children as Agents in the Family Stress Model. *Journal of Marriage and Family*, 84(1), 121–40. <https://doi.org/10.1111/jomf.12791>
- Drever, A., I., Odders-White, E., Kalish, C. W., Else-Quest, N. M., Hoagland, E. M. & Nelms, E. N. (2015) Foundations of Financial Well-Being: Insights into the Role of Executive Function, Financial Socialization, and Experience-Based Learning in Childhood and Youth, *The Journal of Consumer Affairs* 49(1), 13–38. <https://doi.org/10.1111/joca.12068>

- Fan, L., HanNa, L. & Min Lee, J. (2022) Young Adults' Financial Advice-seeking Behavior: The Roles of Parental Financial Socialization. *Family Relations*, 71(3), 1227–1246. <https://doi.org/10.1111/fare.12625>
- Fletcher, M., & Wright, R. (2024) Sowing Seeds: The Impact of Financial Socialization on the Financial Understanding of Young Children and Preschoolers. *The Journal of consumer affairs* 58(3), 763–793. <https://doi.org/10.1111/joca.12593>
- Fuji, K. T., White, N. D., Packard, K. A., Kalkowski, J. C. & Walters, R. W. Effect of a Financial Education and Coaching Program for Low-Income, Single Mother Households on Child Health Outcomes, *Healthcare* 12(2). <https://doi.org/10.3390/healthcare12020127>
- Fulk, M. & White, K. J. (2018) Exploring racial differences in financial socialization and related financial behaviors among Ohio college students, *Cogent Social Sciences*, 4(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2018.1514681>
- Furrebøe, E. F., Nyhus, E. K., & Musau, A. (2023) Gender differences in recollections of economic socialization, financial self-efficacy, and financial literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, 57(1), 69–91. <https://doi.org/10.1111/joca.12490>
- Gill, M. (2019) Child Poverty and Subjective Well-Being: The Impact of Children's Perceptions of Fairness and Involvement in Intra-Household Sharing, *Children and Youth Services Review*, 97, 49–58. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.06.031>
- Hakovirta, M., & Kallio, J. (2020). *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-768-866-6>
- Ilmakunnas, I., Kauppinen, T. & Moisio, P. (2020) Huono-osaisuus jakautuu sukupolvelta toiselle: Tarkastelussa nuorten aikuisten toimeentulotukiasiakkuus. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-768-866-6>.
- Kaaitila, A., Isoniemi, H., Viitasalo, K., Moisio, M., Raijas, A., Toikka, E., Tuominen, J. & Hakovirta, M. (2024) A Pilot Randomized Controlled Trial of Intervention for Social Work Clients with Children Facing Complex Financial Problems in Finland (FinSoc): A Study Protocol. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 21(1), 32–49. <https://doi.org/10.1080/26408066.2023.2257174>
- Kalmi, P. & Ruuskanen, O. (2016) Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin, *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 112, 6-21. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022091358881>

- Kortosalmi, M., Autio, M., Ranta, M., & Huiku, L. (2022) Osaamista omaan elämään ja kiinnittymistä yhteiskuntaan – nuorten kokemuksia koulun talousopetuksesta, *Nuorisotutkimus*, 40(2), 24–40. <https://journal.fi/nuorisotutkimus/article/view/120323>
- Laki toimeentulotuesta 1412/1997
- LeBaron, A. B., Hill, E. J., Rosa, C. M., Spencer, T. J., Marks, L.D. & Powell, J. T. (2018) I Wish: Multigenerational Regrets and Reflections on Teaching Children About Money, *Journal of Family and Economic Issues*, 39(2), 220–32. <https://doi.org/10.1007/s10834-017-9556-1>
- LeBaron, A. B., Marks, L. D., Rosa C. M. & Hill, E. J. (2020) Can We Talk About Money? Financial Socialization Through Parent–Child Financial Discussion, *Emerging Adulthood*, 8(6), 453–63. <https://doi.org/10.1177/2167696820902673>
- Lin, J. T., Bumcrot, C., Mottola, G., Valdes, O., Ganem, R., Kieffer, C., Lusardi, A., & Walsh, G. (2022) *Financial capability in the United States: Highlights from the FINRA Foundation National Financial Capability Study (5th.)*. FINRA Investor Education Foundation. <https://www.finrafoundation.org/sites/finrafoundation/files/NFCS-Report-Fifth-Edition-July-2022.pdf>
- Lindberg, M., Nygård, M., Nyqvist, F. & Hakovirta, M. (2020) Financial Stress and Subjective Wellbeing among Children -Evidence from Finland, *Child Indicators Research* 14(2), 799–819. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09779-9>
- Luhr, S. (2018) How Social Class Shapes Adolescent Financial Socialization: Understanding Differences in the Transition to Adulthood, *Journal of Family and Economic Issues*, 39(3), 457–73. <https://doi.org/10.1007/s10834-018-9573-8>
- Manje, L., Munro, J., & Mundy, S.D. (2013) Perspectives and experiences on developing national financial education strategies. *Enterprise Development and Microfinance*, 24(3), 190-203, <https://doi.org/10.3362/1755-1986.2013.019>
- McNeill, L. S. & Turner, L. (2013) Parental Financial Role Modelling and Fiscal Behaviour of Young Home Leavers, *Young Consumers*, 14(2), 122–38. <https://doi.org/10.1108/17473611311325537>.
- Meersand, P. (2012) Working with children, adolescents, and young adults: The meaning of money in the therapeutic situation. Teoksessa Berger, B. & Newman, S. *Money talks: In therapy, society, and life*. Lontoo: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Padilla, A., Loibl, Y. C. & Boone, B. (2025) Money Talks: Testing a Series of Financial Literacy Modules to Encourage Financial Conversations in Middle School Families,

- Journal of Family and Economic Issues*, 46(1), 1–20. <https://doi.org/10.1007/s10834-024-09953-z>
- Pietiläinen, M. (2021) Suomalaisnuoret muuttavat omilleen eurooppalaisittain varhain – koronan vaikutuksia voimme vasta arvailla. Tilastokeskus 18.2.2021. Viitattu 9.9.2025. <https://stat.fi/tietotrendit/blogit/2021/suomalaisnuoret-muuttavat-omilleen-eurooppalaisittain-varhain-koronan-vaikutuksia-voimme-vasta-arvailla>
- Redmond, G. (2008) *Children’s Perspectives on Economic Adversity: A Review of the Literature*. Sydney, Australia: The Social Policy Research Centre, University of New South Wales. <https://doi.org/10.26190/unsworks/280>
- Ridge, T. (2011) The Everyday Costs of Poverty in Childhood: A Review of Qualitative Research Exploring the Lives and Experiences of Low-income Children in the UK, *Children & Society*, 25(1), 73–84. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2010.00345.x>
- Romo, L. K. (2011) Money Talks: Revealing and Concealing Financial Information in Families, *Journal of Family Communication*, 11(4), 264–81. <https://doi.org/10.1080/15267431.2010.544634>.
- Romo, L. K. & Vangelisti, A. L. (2014) Money Matters: Children’s Perceptions of Parent-Child Financial Disclosure, *Communication Research Reports*, 31(2), 197–209. <https://doi.org/10.1080/08824096.2014.907147>
- Sabri, M. F., MacDonald, M., Hira, T. K., & Masud, J. (2010) Childhood Consumer Experience and the Financial Literacy of College Students in Malaysia. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 38, 4, 455–67. <https://doi.org/10.1111/j.1552-3934.2010.00038.x>
- Salminen, A. (2011) Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja, 62(4). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-349-3>
- Seo, C. (2012) Association of Children’s Financial Tasks and Consumer Behaviors with Parents: A Critical Review, *Journal of Asian Regional Association for Home Economics*, 19(4), 151-163. <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=4165eef8-791f-3618-9a1a-aff2f0db8e00>
- Serido, J., Shim, S., Mishra, A., & Tang, C. (2010) Financial Parenting, Financial Coping Behaviors, and Well-Being of Emerging Adults. *Family Relations*, 59(4), 453–464. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2010.00615.x>

- Shapiro, G. K., & Burchell, B. J. (2012) Measuring financial anxiety. *Journal of Neuroscience, Psychology, and Economics*, 5(2), 92–103.
<https://doi.org/10.1037/a0027647>
- Silinskas, G., Ahonen, A. K., & Wilska, T. (2023) School and family environments promote adolescents' financial confidence: Indirect paths to financial literacy skills in Finnish PISA 2018. *The Journal of Consumer Affairs*, 57(1), 593–618.
<https://doi.org/10.1111/joca.12513>
- Sorgente, A. & Lanz, M. (2017) Emerging Adults' Financial Well-being: A Scoping Review. *Adolescent Research Review*, 2(4), 255–292. <https://doi.org/10.1007/s40894-016-0052-x>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2023) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2024) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- VaRa-interventio (n.d.) Vara-Interventio. Saatavilla: <https://sites.utu.fi/vara/vara-interventio>
Viitattu: 9.9.2025
- Viitasalo, K., Kaitsaari, T., Kaittila, A., Moisio, M., & Hakovirta, M. (2023) Promoting financial capability within the field of social work practice among families with children: a systematic review. *European Journal of Social Work*, 27(3), 505–518.
<https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1080/13691457.2023.2236326>
- Vitt, A., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D. M., Siegenthaler, K. J. & Ward, J. (2000) *Personal Finance and the Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U.S.* Yhdysvallat, Middleburg, Virginia: Institute for Socio-Financial Studies.
<https://www.isfs.org/documents-pdfs/rep-finliteracy.pdf>